

Järjellä vai tunteella?

Emotionaalisen rakkauden ja hegemonisen maskuliinisuuden ilmentyminen
Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin avioliitoissa Heprealaisessa Raamatussa

Jenni Jokela
Vanhan testamentin eksegetiikan tutkielma
Maaliskuu 2021

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Eksegetiikan laitos	
Tekijä – Författare Jenni Mari Jokela			
Työn nimi – Arbetets titel Järjellä vai tunteella? Emotionaalisen rakkauden ja hegemonisen maskuliinisuuden ilmentyminen Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin avioliitoissa Heprealaisessa Raamatussa			
Oppiaine – Läroämne Vanhan testamentin eksegetiikka			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu-tutkielma		Aika – Datum maaliskuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal 53
Tiivistelmä – Referat Tarkastelen tutkimuksessani patriarkkaalisia avioliittoja Heprealaisen Raamatun valossa. Tutkimuskysymykseni on, liittyikö niihin emotionaalista rakkautta. Emotionaaliseen rakkauteen liittyvät ominaisuudet tutkimuksessani ovat seksuaalinen kanssakäyminen, himo ja kaipaus toista kohtaan, läheisyydenkaipuu, kumppanista ja parisuhteesta huolehtiminen sekä sanat, teot ja luottamus. Tutkimuksessani olennaisessa osassa on patriarkkojen maskuliinisuus, sillä ajan hegemonisen maskuliinisuuden ihanteet vaikuttivat heidän ja toimintaansa perhekunnissaan. Vanhan testamentin ajan sukupuoliroolit ohjasivat Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin toimintaa. Tutkimuksessani liitän ajan hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluvan rohkeuden, taistelukyvyn, seksuaalisen viriiliyden naisen kanssa, auktoriteetin, fyysisen voiman, seksuaalisen itsehillinnän, viisauden, jälkeläiset sekä perhekunnan suojelun. Vanhan testamentin ajan avioliittokäsitykset poikkeavat nykyisistä avioliittokäsityksistä, ne eivät perustuneet rakkauteen vaan niiden motiivina olivat järkisyyt. Avioliitot olivat sopimuksia ja puolison valinta ei ollut yksilön oma päätös. Puoliso otettiin samasta sosiaalisesta taustasta, yleensä lähipiiristä. Tutkimusmetodinä käytän narratiivikritiikkiä, jossa huomio kiinnittyy tekstile merkityksiä luovaan lukijaan. Siinä erotetaan tekstin sisäistekijä ja sisäislukija sen todellisista tekijöistä ja lukijoista. Metodin avulla tutkin Genesiksen patriarkkakertomuksia kerronnallisina kokonaisuuksina. Päähuomio kiinnittyy patriarkkojen sekä heidän vaimojensa henkilökuviiin ja patriarkoista heijastuvaan hegemoniseen maskuliinisuuteen. Tutkimuksestani ilmenee patriarkkojen avioliittoihin liittyneen emotionaalista rakkautta. Iisakin ja Jaakobin kerrotaan suoraan rakastaneen vaimojaan. Abrahamin avioliitossa emotionaalinen rakkaus on tulkittava hänen käyttäytymisensä perusteella. Samoin vaimojen emotionaalinen rakkaus on tulkittava tekstistä, suoraan lähdeaineisto ei asiasta kerro.			
Avainsanat – Nyckelord Vanhan testamentin tutkimus, eksegetiikka, narratiivikritiikki, Heprealainen Raamattu, Genesis, Hebrean kieli, hegemoninen maskuliinisuus, emotionaalinen rakkaus, patriarkat			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Emotionaalinen rakkaus.....	1
1.2. Emotionaalisen rakkauden ilmeneminen Genesiksessä.....	5
1.3. Tutkimuksen kulku	6
1.4. Tutkimusmetodi.....	7
2. Maskuliinisuus ja naisen asema	8
2.1. Aiemmat maskuliinisuustutkimukset.....	9
2.2. Hegemoninen maskuliinisuus.....	10
2.3. Patriarkkojen maskuliinisuus	12
2.3.1. Abrahamin maskuliinisuus	12
2.3.2. Iisakin maskuliinisuus	14
2.3.3. Jaakobin maskuliinisuus	17
2.4. Naisen asema.....	18
3. Perhe-elämä ja avioliitto	21
4. Patriarkkojen avioliitot.....	24
4.1 Abraham ja Saara	24
4.2. Iisak ja Rebekka.....	30
4.3. Jaakob ja Raakel	36
5. Johtopäätökset	42
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	49
Kirjallisuus	49

1. Johdanto

Pro gradu- tutkielmassani tarkastelen patriarkkojen Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin avioliittoja Heprealaisen Raamatun valossa. Tavoitteeni on tutkia, antaako hepreankielinen teksti viitteitä patriarkkojen ja heidän vaimojensa väliseen emotionaaliseen rakkauteen eli voimakkaaseen tunteelliseen kiintymykseen toista kohtaan. Aihe kiinnostaa minua, sillä Vanhan testamentin ajan avioliitot poikkeavat huomattavasti aikamme avioliittokäsityksestä, joten pelkästään heidän avioliittonsa ei kerro heidän välisestään rakkaudesta. Ajan avioliittojen motiivit olivat erilaisia verrattuna aikamme avioliittoihin, joten minua kiinnostaa selvittää, sisältyikö patriarkkojen avioliittoihin myös emotionaalisia tunteita ja rakkautta vai perustuivatko ne yksinkertaisesti järkisyihin. Tutkimuksessani kiinnitän huomiota sukupuolielämään, kärsivällisyyteen, vetovoimaan, uskollisuuteen ja luottamukseen. Olennaisena elementtinä käsittelen myös patriarkkojen maskuliinisuutta. Analysoin miehen roolia patriarkkaalisessa avioliitossa ja tarkastelen, miten maskuliinisuusihanne vaikuttaa emotionaalisen rakkauden ilmentymiseen patriarkkakertomuksissa.

1.1. *Emotionaalinen rakkaus*

Yorkin yliopiston sosiologian professorin Paul Johnsonin (2005) mukaan intiimiä ja romanttista rakkautta ei ole sosiologisesti erityisesti selitetty, tämä ilmeisesti johtuu käsityksestä, jonka mukaan rakkaus on verrattavissa ihmiselle elintärkeisiin ja välttämättömiin toimiin, esimerkiksi syömiseen ja nukkumiseen. Rakkaus siis nähdään olennaisena ja merkittävänä osana ihmiselämää, jonka vuoksi sen ei koeta tarvitsevan erityistä määrittelyä. Rakkaus on yksi luonnollisimmista ja vaadittavimmista tarpeista ihmisen kokemuselämässä edustaen perusontologiaa, jonka mukaan kaikki ihmiset kaipaavat rakkautta. Lisäksi rakkaus nähdään ihmisen olemassaolon universaalina ominaisuutena sekä kehon sisäisenä voimana, jolla on tarve tulla ilmaistuksi. Kielellisesti rakkautta on myös haastavaa määritellä, mutta ajatus siitä, että romanttinen ja intohimoinen rakkaus on yksi sosiaalisen elämän perustekijöistä, auttaa määrittelyssä. Lisäksi freudilaisen psykoanalyysin mukaan rakkautta voidaan selittää rationaalisena kuvauksena osana ihmisen halua, joka on tiedostamaton prosessi. Rakkauteen yhdistetään myös ajatus ettei se ole hallittavissa, vaan se ilmenee ihmisen tahdon ulkopuolella olevana voimana, jonka vastustaminen on mahdotonta sen voimakkaan luonteen vuoksi.¹

¹ Johnson 2005, 23–25, 32–33.

Yalen yliopiston professori Robert J. Sternberg (1986) käsittelee rakkauden teoriaa kolmiona, jonka mukaan sen kolme kulmaa edustavat läheisyyttä, intohimoa ja sitoutumista. Läheisyyteen liittyy kahden ihmisen välinen kumppanuus ja ystävyys, joka muodostaa siteen rakastavaisten välille. Siihen punoutuu lämmön kokemus rakastavaisten keskinäisessä suhteessa. Intohimo osoittaa yhteyttä, joka johtaa romantiikkaan, fyysiseen vetovoimaan sekä seksuaaliseen täyttymykseen, mikä vahvistaa kumppanien välistä rakastavaa suhdetta. Sitoutuminen merkitsee päätöstä rakastaa toista, mikä liittyy myös rakkauden ylläpitämiseen.² Björn Vikström (2016) näkee rakkauteen kuuluvan intensiivisyyden, vaikuttavuuden ja syvyyden. Emotionaalisessa rakkaudessa teot ja sisäinen tunnetila yhdistyvät. Tällöin rakkaus tulee näkyväksi sanojen ja tekojen yhdistymisen myötä. Tunteiden ja läheisyyden lisäksi rakkauteen sisältyy yhteisen elämän järjestäminen ja arkisista töistä huolehtiminen, jotka ilmenevät sopimuksien, lupauksen, huolenpidon sekä toisen palvelun kautta.³

Määtä ja Uusiautti (2014) mukaan rakastuminen vaatii halua, jonka myötä siihen liittyy myönteisyys ja merkittävyys. Lisäksi ihmisellä on kaipuu ja toive tulla rakastetuksi. Samalla läheisyys, hellydentarve ja seksuaalisuus korostuvat ja rakastuneet tuntevat toisiaan kohtaan vahvaa vetovoimaa. Rakastavaiset kokevat yhdessäolonsa tyydyttävänä ja vaivattomana molempien osapuolien huolehtiessa yhteisesti parisuhteesta.⁴ Määttä (2000) tähdentää parisuhteisiin kuuluvan sukupuolielämän merkityksen olevan suuri, vaikkakin rakastumisen alkuaikojen kiihkeä himo laimenee. Muiden kanssa ei koeta samanlaista intiimiä yhteyttä, joka syntyy parin välillä sukupuolisessa kanssakäymisessä. Seksi ei kuitenkaan ole suhteen merkittävin osuus, mutta se assosioituu osaksi parin yhteenkuuluvuuden tunnetta osana fyysistä sekä tunteisiin liittyvää rakkauden osoittamista.⁵ Ilman rakkauden osoituksia, rakkaus ei ilmentyisi käytännössä. Tunteiden ilmaisu on merkittävässä roolissa tarkastellessa rakkauden ilmentymistä, aitoutta ja vilpittömyyttä. Romanttinen rakkaus tulee esille teoilla. Hellyys, myötätunto, seksi ja kauniit sanat tuovat rakkauden esille elävästi vahvistaen rakkaussuhdetta. Merkittävää on myös osapuolien halu, vastuu ja tahto olla yhdessä ja tehdä töitä suhteensa hyvinvoinnin eteen.⁶

Rakkautta on ongelmallista määritellä kuvailevasti, sillä siihen liittyy aineeton ”ylimääräinen” ulottuvuus ilman tarttumapintaa. Se on vain aistittavissa. Yksinkertaisempaa onkin määritellä, miltä rakkaus tuntuu. Tämä tapahtuu etenkin metaforien avulla, sillä ne

² Sternberg 1986, 119.

³ Vikström 2016, 18–21, 61.

⁴ Määttä & Uusiautti 2014, 37–39.

⁵ Määttä 2000, 58.

⁶ Määttä & Uusiautti 2014, 29–30.

muodostavat selkeän kuvailevan kielen, joka selventää erityisesti rakkauden tuntumista kehossa.⁷ Rakkauden monenlaisien ilmenemismuotojen vuoksi sitä ei voida pelkistää yksinkertaiseksi kuvaukseksi. Tiedetyt elementit ovat kuitenkin kaikkien tunnistettavissa, mutta silti rakkauden monimuotoisuus säilyy. Perusta rakkauden sosiaaliselle rakentumiselle onkin sen ymmärrettävä ja yhteinen kokemus. Selkeimmin rakkaus on ymmärrettävissä ruumiillisen kokemuksen kautta, vaikkakin tuntemus on henkilökohtainen. Ruumiillisesti siihen liittyvät luontaiset biologiset kokemukset, kuten esimerkiksi ”kihelmöinti”. Näillä biologisilla ja kehollisilla kokemuksilla on sosiaalinen tarve ja ne on tuotettu erilaisten loogisesti etenevien rakenteiden avulla. Romanttisen rakkauden tunteet koetaan kehon sisällä, sekä sosiaalisen tarpeen mukaisesti kehon ulkopuolella. Emotionaaliseen rakkauteen kuuluu siis sisäsyntyisyys, vaikkakin se on samalla sosiaalisesti rakentunutta.⁸ Myös Määttä ja Uusiautti (2014) käsittelevät rakkautta tunteiden valossa. Rakkauteen liittyy olennaisena osana vahva tunteiden kirjo aina myönteisistä tunteista negatiivisiin. Myönteisiin tunteisiin liitetään ilo, onnellisuus, yhteenkuuluvuus, sopusointu, yhteisymmärrys, toiveikkaus, kiitollisuus, luottamus, arvostus, ihailu, kunnioitus ja kiinnostuneisuus. Negatiivisia tunteita ovat muun muassa epävarmuus, turvattomuus, epätietoisuus, levottomuus, ahdistus, pettymys, mustasukkaisuus, suru, pelko ja suuttumus.⁹

Fisher (1995) määrittelee rakkautta kahden ihmisen välisenä kemiana liittyen perusfysiologiaan. Kemiallisten järjestelmien myötä aivojen endorfiinituotanto johtaa sitoutumiseen liittyvään pakkomielleeseen, joka perustuu naisen ja miehen väliselle alkuperäiselle kanssakäymisen ja sosiaalisen elämän muodolle, minkä myötä varmistuu lisääntymiseen tarvittava suhde.¹⁰ Tässä yhteydessä mielestäni on kuitenkin huomioitava, ettei lisääntymismotiivi ole aina olennainen osa parisuhdetta. Aina se ei ole toivottua, mahdollista tai sitä ei edes tavoitella. Tämän vuoksi parisuhdetta ja lisääntymismotiivia ei voida pitää toistensa edellytyksinä, eikä toisen kautta voi päätellä liikaa toisesta.

Rakastamiseen liittyy myös tiedostettuja ja tiedostomattomia valmiuksia, jotka ilmenevät sosiaalisten ja yhteiskunnallisten vaatimuksien täyttämisen muodoissa liittyen ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Ihmisille muodostuu käsitys rakkauden, avioliiton ja ydinperheen keskeisyydestä ja samanaikaisesti rakastamiseen ja rakkauteen nivoutuu opittujen ja omaksuttujen arvojen tulkintaa ja käsittelyä. Rakkauskäsitys kehittyy tiettyjen

⁷ Johnson 2005, 25–28.

⁸ Johnson 2005, 28,30,32.

⁹ Määttä & Uusiautti 2014, 26.

¹⁰ Fisher 1995, 29.

mallien, tarinoiden, sääntöjen, ohjeiden ja rituaalien pohjalta, jotka ovat välittyneet ihmiskunnassa sukupolvien ajan. Rakkaus ja siihen liittyvä perhe nähdään perustana hyvinvoinnille ja sen avulla pyritään elämän ihanteellisuuteen ja täydellisyyteen.¹¹ Tässä yhteydessä on merkittävää todeta sosiaalisten ja yhteiskunnallisten vaatimusten tulevan esille myös rakkauden kerronnallisessa ilmaisussa. Siihen liittyen maskuliinisuuden tutkimus on tutkimuksessani olennaista, koska maskuliinisuushanteet ovat sidoksissa sosiaalisen kanssakäymisen malleihin. Kyseiset mallit luovat perustan ihmisen toiminnalle ja patriarkkojen toimintaa on peilattava ajan ihanteellisen maskuliinisuuden valossa pohtien hegemonisen maskuliinisuuden osuutta emotionaalisen rakkauden ilmentymisessä.

On huomioitava, että edellä mainitsemiäni rakkautta koskevien tutkimusten pohjalla on moderni yhteiskunta ja siinä esiintyvät parisuhteet. Tutkimuksessani sovellan aikamme rakkaus- ja parisuhdekäsityksiä teksteihin, jotka poikkeavat suuresti modernin ajan käsityksistä. Tarkastelen siis Vanhan testamentin ajan emotionaalista rakkautta modernien silmälasien avulla pyrkien selvittämään, toimiiko nykyaikainen tutkimuksellinen tieto suhteessa kyseiseen aikaan. Huolimatta siitä, että patriarkkakertomukset on kirjoitettu täysin toisenlaisessa yhteiskunnassa, arvelen rakkauden tunteiden ilmenneen ihmisissä samanlaisina kautta aikojen. Rakkaus on kuulunut aina osana ihmisten elämään, eikä se ja sen ilmeneminen ole sidoksissa moderniin kulttuuriimme. Siksi uskon nykyaikaisten rakkauden teoriapohjien antavan perustan patriarkkakertomuksissa ilmenevän rakkauden analysoinnille.

Muiden tutkijoiden pohjalta määrittelen emotionaalisen rakkauden kiihkeänä tunteena toista kohtaan. Siihen liittyy seksuaalista jännitettä ja himoa sekä kaipuuta toisen ihmisen läheisyyteen. Rakastuneilla on vahva halu viettää aikaa toistensa kanssa. Samalla siihen liittyy voimakas positiivisia ja negatiivisia tunteita sisältävä tunnetila. Kyseessä ei kuitenkaan ole pelkkä emotio, vaan se johtaa myös rakkautta osoittaviin tekoihin toista kohtaan. Tällöin osapuolilla on halu vastata toistensa tarpeisiin sekä huolehtia parisuhteesta. Määritelmäni myötä tarkastelen, kuinka emotionaalinen rakkaus tulee mahdollisesti näkyväksi patriarkkojen avioliitoissa sanojen ja tekojen, läheisyyden ja huolenpidon sekä sukupuolisen kanssakäymisen myötä.

¹¹ Määttä & Uusiautti 2014, 27–28.

1.2. Emotionaalisen rakkauden ilmeneminen Genesiksessä

Emotionaaliseen rakkauteen liittyy oleellisesti sukupuolinen kanssakäyminen ja eroottisuus. Ne ilmentyvät voimakkaina tunteina ja intohimona toista kohtaan synnyttäen syvän ja intiimin suhteen kahden ihmisen välille, mikä on oleellista elämän jatkumisen kannalta.¹² Tässä yhteydessä onkin huomattava sukupuolielämän olleen tärkeä ja luonnollinen osa miehen ja naisen elämää Vanhan testamentin ajalla. Sen ongelmaton suhde seksuaalisuuteen ja eroottisuuteen ilmenee esimerkiksi Laulujen laulusta, joka muistuttaa Lähi-idän eroottissävyistä rakkausrunoutta. Laulujen laulun myötä nähdään, ettei emotionaalisuus ollut Vanhan testamentin ajalla tuntematon asia, vaikka Genesiksen teksteissä ei käytetäkään samanlaista sanastoa kuin Laulujen laulussa.

Laulujen laulusta kuvastuu naisen ja miehen välinen eroottissävyinen ja metaforin väritetty vuoropuhelu, jossa rakkaus ja intohimo ovat merkittävässä asemassa, eikä suvunjatkamisen ajatus tule esille.¹³ Ihmisen kehoon liitetään symboleita ja kielikuvia, esimerkiksi puutarha ja viinitarha ovat metaforia naiselle. Tapahtumien keskiössä on itsenäiseksi ja eroottiseksi piirtyvä nainen. Samalla teksteistä heijastuu molemminpuolinen rakkaus ja mielihyvä.¹⁴ Romanttiseen rakkauteen liittyykin olennaisesti tyylytelty kieli, jonka kautta rakkautta puhutaan, edustetaan ja viestitetään.¹⁵ Huolimatta siitä, että Genesiksen kirjoittajilla ei ollut tarvetta määritellä emotionaalisen rakkauden ilmentymistä, sitä on ajalla esiintynyt. Tämän vuoksi keskeistä onkin tarkastella, kuinka se Genesiksessä ilmenee. Vertailemalla sitä Laulujen lauluun, voidaan mahdollisesti saada asiasta viitteitä. Block (2003) väittää Vanhan testamentin ajalla miehellä liittyneen avioliittoon ensisijaisesti huoli isyydestä, eli lapsen saamisesta. Tällöin yhdynnän merkitys korostuu avioliiton täyttymiseen liittyen. Lisäksi Genesiksessä heprealaiset ilmaukset kertovat yhdyntään liittyvän vahvasti miehen aloitteellisuus. Vastaavasti Laulujen laulussa rakastelu ja rakkaus kuuluvat yhteen.¹⁶

Vanhan testamentin aikana naisen olennaisin tehtävä oli synnyttää lapsia ja lapsettomuuden myötä naisen asema olikin heikko.¹⁷ Lisäksi Vanhassa testamentissa sukupuolielämää kuvataan usein suvunjatkamistarkoituksessa, jolloin Jumalan käskyä lisääntymisestä täytetään. Kuitenkin sukupuolen, rakkauden ja mielihyvän voidaan nähdä olevan yhteydessä toisiinsa, vaikka kaikkia kolmea kerralla mainittaisikaan. Lisääntyminen ei

¹² Vikström 2016, 43–44.

¹³ Nissinen 2019, 42–43.

¹⁴ Nissinen 2006, 27.

¹⁵ Johnson 2005, 23.

¹⁶ Block 2003, 46.

¹⁷ Valkama 2010, 109.

ollut ainoa syy sukupuolielämään vaikkakin Genesiksestä ilmenee selkeästi jälkeläisten merkitystä korostava patriarkaalinen perherakenne. Kuitenkaan sukupuolielämä ja raskaus eivät aina teksteissä liity yhteen. Jaakobin poika Ruuben yhtyy Bilhan, orjattaren kanssa. Tästä ei synny jälkeläisiä, eivätkä jälkeläiset olleet motiivina seksuaaliselle kanssakäymiselle. Absalom makaa isänsä Daavidin sivuvaimojen kanssa, eikä tästäkään synny jälkeläisiä. Kyseiset tapahtumat kuvataan negatiivisina ja olennaista on molempien poikien isäänsä häpäisevä toiminta. Vanhan testamentin teksteistä ilmenee myös ostettu seksi, esimerkiksi Juuda maksaa yhdynnästä Tamarille (1. Moos.38:15- 18). Joosuan Jerikoon lähettämät tiedustelijamiehet menevät prostituutiota harjoittavan Rahabin luokse (Joos.2). Seksistä maksaminen ei ilmene teksteistä paheksuttavana asiana, eikä miehillä ollut asian suhteen pelkoa tai häpeää. Myöskään naisia ei moitita asiasta, vaan heitä pidetään jopa kekseliäinä ja neuvokkaina ja heille annetaan tärkeä osa Israelin kansan jatkuvuuteen liittyen.¹⁸

1.3. Tutkimuksen kulku

Tutkimukseni aluksi käsittelen maskuliinisuutta ja naisen asemaa muinaisessa Lähi-idässä, sillä Vanhan testamentin ajan sukupuoliroolit vaikuttavat oleellisesti patriarkkojen ja heidän vaimojensa avioliittojen käsittelyyn. Maskuliinisuuden ihanteet ovat sidoksissa ajan yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin vaatimuksiin, joten patriarkkojen maskuliinisuuden käsittely valaisee ajan avioliittoja ja niihin sisältyvää emotionaalista rakkautta mieheyden ja maskuliinisuuden valossa. Tällöin patriarkkojen osoittama oletettu emotionaalinen rakkaus heijastuu ajan kontekstissa mieheen liitettyjen vaatimusten kautta.

Näkemykseni mukaan on selvää, että sukupuolille asetetut roolit, merkitykset ja valta-asetat ovat merkitseviä vaikuttaen ratkaisevasti henkilöiden toimintaan. Tällöin avioliittojen asianomaisia henkilöitä on tarkasteltava sukupuolisina yksilöinä, huomioiden heihin liitetyt odotukset ja käyttäytymistavat. Alanko & Hakala (2019) määrittelevät sukupuolisuuden kulttuurisen toistamisen seuraukseksi, sillä sukupuoliroolit rakentuvat kulttuurillisesti miehisiksi tai naiselliseksi määrittyvien, toistuvien piirteiden ja toimintamallien pohjalta.¹⁹ Huomioitavaa on myös, etteivät Vanhan testamentin tavalliset maaseudun naiset kerro itse elämästään, vaan teksteissä kertojina ovat lukutaitoiset, kaupungeissa asuneet eliittimiehet, joiden toimesta Vanha testamentti on syntynyt. Tällöin teksteistä puuttuu naisen omaan kokemukseen liittyvä perspektiivi.²⁰ Tämän perusteella on kiistämätöntä, etteikö Vanhan

¹⁸ Nissinen 2019,333–4, 373–9.

¹⁹ Alanko & Hakala 2019, 23, 25.

²⁰ Meyers 2013, 3,21.

testamentin teksteissä korostuisi patriarkaalinen ajattelumaailma, jolloin naisen toiminta ja ajattelu jäävät syrjään.

Kolmannessa luvussa käsittelen Vanhan testamentin ajan avioliittoa ja perhe-elämää selventäen niiden ilmentymistä kyseisellä ajalla. Tällöin oleellista on huomioida, ettei Raamattu kerro suoraan arjen todellisuudesta, sillä sitä ei ole kirjoitettu lähdemateriaaliksi sosiaalishistoriaan. Sen tarjoama tieto on puutteellista ja hajanaista, siksi monia asioita arvellaan muiden tietojen pohjalta. Teksteistä ilmentyviä Lähi-idän traditiota on lähes mahdotonta ajoittaa, siksi Vanhan testamentin tietyn ajanjakson arkielämää on pulmallista jäljittää. Tekstit edustavat myös kirjoittajan omaa sosiaalista maailmaa, vaikkakin ne samalla sisältävät kirjallisen tarinan muotoja.²¹ Tämän jälkeen perehdyn vielä yksityiskohtaisemmin Abrahamin ja Saaran, Iisakin ja Rebekan sekä Jaakobin ja Raakelin avioliittoihin havainnoiden niitä Heprealaisen Raamatun valossa pyrkien löytämään teksteistä kyseisen ajan emotionaaliseen rakkauteen liittyviä teemoja ja peilaamaan niitä ajan patriarkkojen maskuliinisuuden ilmentymiseen.

1.4. Tutkimusmetodi

Tutkimusmetodina käytän narratiivikritiikkiä, jolloin huomio kiinnittyy kirjoitusten merkityksiä toistaviin tarinamaailmoihin. Tarkoituksena ei ole rekonstruoida tekstin lähteitä, toimituksellista historiaa, alkuperäistä muotoa, yleisöä sekä toimittajan tai kirjoittajan alkuperäisiä motiiveja. Teksti nähdään huolellisesti luettavana kokonaisuutena ja tavoitteena on tunnistaa kertomuksen muodolliset ja tavanomaiset rakenteet, henkilöhahmot sekä kielelliset piirteet, määritellä juoni sekä erottaa näkökulma. Huomio suuntautuu tekstin merkityksiä luovaan lukijaan, jolloin kertomuksen tulkinta on riippuvainen tulkintatavoista ja tulkitsijoista.²² Tämä on huomioitava myös emotionaalisen rakkauden tunnistamisessa, sillä sen tunnistaminen on suhteessa tämän päivän lukijaan. Erilaisten rakkauden lajien määrittelemineen on siis lukijan tai tutkijan tehtävä, koska Raamatun tekstien yleisin rakkaussana *’āhābā* sisältää useita eri merkityksiä rakkaudelle. Tällöin kertomuksien henkilöiden toiminnan tulkitseminen tapahtuu tämän ajan lukijan ehdoilla. Samalla tulkinnoissa minun on kuitenkin huomioitava kaikki se, mitä tietoa on saatavilla kirjoittamisajan kulttuurista. Lisäksi myös maskuliinisuuden piirteiden tunnistaminen patriarkoista on sidoksissa lukijan tulkintaan kertomuksista.

²¹ Pesonen & Valkama 2010, 15–17.

²² Gunn 1999, 201.

Narratiivikritiikissä erotetaan käsitteet ”teoksen sisäistekijä” (*the implied author*) ja ”teoksen sisäislukija” (*the implied reader*) teoksen alkuperäisestä tekijästä sekä lukijoista. Tekstin sisällön myötä syntyy käsitys tekstin sisäistekijästä ja vastaavasti kuva sisäislukijasta syntyy ajatuksesta tekstin oletettavasta lukijayleisöstä. Tällöin kiinnostus kohdistuu teksteihin itsenäisinä ja kirjallisina kokonaisuuksina tekstin todellisen tekijän ja lukijan elämän jäädessä taka-alalle.²³

Tutkimuksessani kiinnitän huomiota kertomuksien juoneen sekä Abrahamin, Saaran, Iisakin, Rebekan sekä Jaakobin ja Raakelin luonnekuvien rakentumiseen. Merkittävänä osana Jaakobin ja Raakelin suhteessa ovat myös Laban ja Lea, joten tarkastelen myös heitä. Laban on Abrahamin veljenpojan poika, Jaakobin eno, Rebekan veli sekä Lean ja Raakelin isä. Tavoitteenani on lukea kertomusta yhtenä kerronnallisena kokonaisuutena. Lisäksi pyrin huomioimaan tekstissä käytettyjä retorisia keinoja, symboliikkaa ja ironiaa. Päämääräni on ymmärtää tekstiä kokonaisuudessaan ja löytää siitä patriarkkojen avioliittojen emotionaalisesta rakkaudesta kertovia seikkoja sekä heijastaa niitä ajan hegemonisen maskuliinisuuden ilmentymiseen. Kertomusta analysoidessani pyrin mahdollisuuksien mukaan ottamaan sisäislukijan roolin, jolloin menen tekstin sisälle pyrkien tulkitsemaan mahdollisimman hyvin päähenkilöiden tunteita ja ajatuksia tekstin omilla ehdoilla. Kuitenkaan en luovuta pois omaa lukijuuttani, vaan pyrin samaistumaan sisäislukijaan, jonka oletan tekstiä lukevan. Motiivinani onkin sisäislukijan tunnistaminen.

2. Maskuliinisuus ja naisen asema

Viime vuosikymmeninä on ymmärretty, että raamatullista mieheyttä ja maskuliinisuutta on tutkittava kriittisesti, jotta saataisiin tietoisempi käsitys sukupuolien rooleista Raamatun maailmassa. Merkittävää tutkimusalueella on tunnustaa, että käsitykset mieheydestä ja miesten suorituskyvyistä muuttuvat jatkuvasti, vaikka niihin suhtaudutaan kulttuurillisesti yhtenäisenä ja muuttumattomana kokonaisuutena. Olennaista onkin selvittää, mikä tekee miehestä miehen raamatullisessa maailmassa.²⁴ Tehtävä on haasteellinen, sillä maskuliinisuuden ihanteet muuttuvat kielellisesti sekä ajanmukaisesti sosiokulttuurisessa kontekstissa. Lisäksi maskuliinisuuteen kytkeytyvät vahvasti erilaiset dynaamiset voimat ja kontrolli, jotka vaikuttavat mieshegemoniaan ja sen alaluokkiin. Niiden ilmentymisen

²³ Hakola 2017, 92–93.

²⁴ Wilson 2019, 19.

ymmärtäminen raamatullisissa teksteissä auttaa ymmärtämään paremmin maskuliinisuutta. Tämän vuoksi on tutkittava tavallisia raamatullisia miehiä ja naisia, siten kuin ne tulevat esille Raamatun teksteissä suhteessa johtajiin ja eliittiin. Tällöin erilaisista hierarkioista rakentuu muotokuva maskuliinisuudesta historiallisessa, sosiaalisessa, uskonnollisessa ja poliittisessa kontekstissa.²⁵ Näiden lisäksi olennaista on myös huomioida maskuliinisuuden rakentuvan kerronnallisessa kontekstissa.

2.1. Aiemmat maskuliinisuustutkimukset

Aiempien maskuliinisuustutkimuksien avulla pyrin tunnistamaan Vanhan testamentin ajan maskuliinisuudelle ominaisia piirteitä rinnastaen niitä Abrahamiin, Iisakiin ja Jaakobiin. Pohdin, kuinka ne ilmenevät heissä ja heidän avioliitoissaan. Lisäksi kiinnostukseni kohteena on patriarkkojen maskuliinisten ominaisuuksien vaikutus avioliittoihin liittyvään toimintaan ja suhtautumiseen vaimoihin.

Hoffnerin (1966) tutkimukset osoittavat miehuuteen ja maskuliinisuuteen yhdistyneen muinaisessa Lähi-idässä taikarituaaleihin liittyvä symbolismi. Aseet, erityisesti jousi, ilmensivät miestä heettiläisissä loitsuissa ja ugaritilaisissa myyteissä. Jousen ja miehen symbolinen yhdistäminen loi selkeän yhteyden maskuliinisuuden ja sotilaallisen kyvyn välille, lisäksi jousi edusti miesten sukuelimiä ja mieskuntoa. Tämän perusteella Hoffner päätteli taistelukyvyn sekä viriiliyden olleen kriteerit, joilla maskuliinisuutta mitattiin muinaisessa Lähi-idässä. Hoffnerin päätelmiä ovat soveltaneet Goldingay (1995) sekä Washington (1997), jotka näkivät sotilaallisen kyvykkyyden ja maskuliinisuuden yhtälön negatiivisena siihen liittyvän väkivallan vuoksi. Washington nojaa sodankäynnin lakeihin, jotka ovat Viidennessä Mooseksen kirjassa luvuissa 20–21 sekä raiskauslakiin, joka esiintyy viidennessä Mooseksen kirjassa luvussa 22, esittäen miehuuteen kuuluvan kyvyn toimia väkivaltaisesti taistelukentällä vihollisia vastaan, mutta myös seksuaalisesti naisia kohtaan. Goldingay korostaa miehen sotilaallisuuden ja seksuaalisen halun viittaavan miesten auktoriteettiin, joka ilmenee esimerkiksi 1. Mooseksen kirjasta luvuista 1–4 sekä Hoosean kirjan luvuista 1–3.²⁶

Miestä ja maskuliinisuutta on käsitelty myös Eilberg-Schwartzin teoksessa *God's Phallus* (1994) psykoanalyttisten teorioiden kautta. Eilberg-Schwartzin mukaan israelilaisten miesten perimmäinen ongelma sukupuoleen liittyen oli se, että heidän jumalansa Jahve miellettiin mieheksi. Jahven nähtiin edustavan lopullista ja täydellistä maskuliinisuuden

²⁵ Creangă 2019, 3.

²⁶ Wilson 2019, 22.

mallia, jota ihminen ei kykene täyttämään. Tällöin syntyy samankaltainen jännite kuin isän ja pojan välille, tätä Freud kutsui Oidipus-kompleksiksi. Toisaalta, koska Jahve mielletään mieheksi, se voi johtaa israelilaisten miesten tavoitteeseen naisistua saadakseen täydentävämmän ja läheisemmän suhteen Jahveen, tällöin kyseessä on käänteinen oidipaalin oireyhtymä. Tämä ilmenee esimerkiksi Ensimmäisestä Mooseksen kirjasta luvusta 32, jossa Jaakob kohtaa Jumalan ja hänen sukupuolielimensä silpoutuvat.²⁷

2.2. Hegemoninen maskuliinisuus

Nissinen (2016) viittaa R.W. Connellin teokseen *Masculinities* (2005), joka selventää suhteellisen maskuliinisuuden, *relative masculinities*, käsitteitä. Connell jaottelee maskuliinisuuden *hegemoniseen*, *alistettuun* sekä *marginaaliseen* kategoriaan. Hegemonisella maskuliinisuudella tarkoitetaan miesten kulttuurista ”suorituskykyä” miesten hallitsemassa yhteiskunnassa, jossa etuoikeutetussa valta-asemassa olevat miehet ovat määritelleet maskuliinisuuteen liitettäviä kulttuurisia ominaisuuksia. Alistettua maskuliinisuutta esiintyy aina suhteessa hegemoniseen maskuliinisuuteen ja siihen liittyy suorituskyvyn puute, jolloin mieshenkilöstä puuttuu hegemonisen maskuliinisuuden piirteitä tai hänellä on niistä eroavia ominaisuuksia. Lisäksi siihen liittyy alempi asema mieshierarkiassa, karkottaminen joukosta, väkivalta ja sosiaalinen syrjäytyminen. Marginaalinen maskuliinisuus on vastaavasti alistetun maskuliinisuuden laji, johon liittyy väärä tai laitton suoritus tai teko suhteessa hallitsevan ryhmän hegemonisen maskuliinisuuden käsitteeseen.²⁸ Alistettuun maskuliinisuuteen voidaan liittää myös määritelmät, jotka ovat hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyen liian naisellisia, esimerkiksi homoseksuaalit, nynnyt ja mammanpojat sekä nörtit.²⁹

Jokaisessa yhteiskunnassa voidaan nähdä olevan ”kulttuurisesti korotettu maskuliinisuuden muoto”, joka tarkoittaa hegemonista maskuliinisuutta. Tämä hallitsee muiden maskuliinisten kategorioiden kustannuksella edustaen yhteiskunnan ihanteellista maskuliinisuutta. Valtaosa miehistä tukee hegemonista ihannetta huolimatta kyvyttömyydestään ilmentää sitä. Carriganin mukaan tämä johtuu siitä, että miehet saavat fantasiamaailmansa kautta siitä mielihyvää ja tyydytystä. Tässä on kyse Connellin (1995) mukaan kaikkien ihmisten patriarkaalisesta kiintiöstä, jonka miehet saavat tuloksena osoittamastaan sorrosta naisia kohtaan.³⁰

²⁷ Wilson 2019, 23, Eilberg-Schwartz 1994, 13–29, 152–162.

²⁸ Nissinen 2016, 221–222, Connell 2005, 67–86.

²⁹ Wilson 2019, 21.

³⁰ Wilson 2019, 20–21, Carrigan et al. 1985, 112, Connell 1995, 76–77.

Hegemoninen maskuliinisuus on joustava ja epävakaa käsite, sillä sen ominaisuudet muuttuvat ajan ja paikan mukaan. Tutkimuksista ilmeneekin, että on useita hegemonian muotoja rinnakkain sekä päällekkäin samassa paikassa ja ajassa. Lisäksi Nissisen (2016) mukaan raamatullinen maskuliinisuus esiintyy moniulotteisesti esiintyen ruumiillisuuden, sosiaalisuuden ja kosmisuuden välillä tai niiden risteyksissä.³¹ Fyysisellä ruumiilla tarkoitetaan ihmisen ruumiin fyysisiä ominaisuuksia, vastaavasti sosiaaliseen ruumiiseen liittyy yhteisön tulkita, sijoittaminen ja laillistaminen. Kosmista ruumista tulkitaan suhteessa kosmisiin järjestyksiin, jumaliin sekä uskonnollisiin oppeihin ja instituutioihin.³²

Hegemoniseen maskuliinisuuteen voidaan liittää useanlaisia ominaisuuksia, jotka ovat aiheuttaneet tutkijoiden keskuudessa keskustelua. Clines on tunnistanut artikkelissaan ”David the Man” (1995) hegemonisen maskuliinisuuden ominaisuudeksi fyysisen voiman ja väkivallan. Kuitenkin Olson (2006) väittää, että huolimatta Genesikseen liittyvistä kertomuksista, joihin liittyy maskuliinisuus ja väkivalta, ei väkivallan tarvitse olla miehen välttämätön ominaisuus. Hän tuo esille Jaakobin ja Esaun sovinnon sekä Joosefin anteeksiannon veljilleen, jotka voisivat olla vaihtoehtoinen malli maskuliinisista arvoista. Lisäksi tutkijat ovat tuoneet esille itsehillinnän, viisauden ja suostuttelutaidon hegemonisen maskuliinisuuden perustaviksi osiksi. Myös sitoutumien Tooran tutkimiseen oli korkea maskuliinisuuden ihanne Vanhan testamentin ajan juutalaiselle miehelle. Clinesin mukaan kuningas Daavid osoittaa myös naisettomuuden mallin liittyen hegemoniseen maskuliinisuuteen, sillä koko Daavidin elämän ajan sanoma oli selvä, että mies hyötyy naisesta ainoastaan lapsien kautta. Tutkijoiden mukaan Clines tarkoittaa tällä kaiken feminiinisyyden välttämistä. Tällöin yksinkertaistaen miehenä oleminen ei tarkoittanut naisena olemista. Clines tiivistääkin maskuliinisuuden olemassaolon perustuvan sille, että se on vastakohta naiseudelle.³³

Olennaisina osina hegemonista maskuliinisuutta Heprealaisessa Raamatussa ovat hedelmällisyys, viriiliys ja jälkeläisten saanti. Huomattavaa kuitenkin on, että hedelmällisyyttä oli hallittava itsehillinnän avulla, sillä miehen oli saatettava maailmaan laillisia jälkeläisiä ja mieluiten israelilaisten vaimojen kautta. Lisäksi useat viime vuosina tehdyt tutkimukset ovat myös korostaneet miehisen kunnian merkitystä raamatulliseen hegemoniseen maskuliinisuuteen. Miehen oli suojeltava esimerkiksi perhettään.³⁴ Miehen ja

³¹ Creangă 2019, 6, Nissinen 2016, 221–247.

³² Nissinen 2016, 222.

³³ Wilson 2019 24–25, Olson 2006, 84, Clines 1995, 226–227.

³⁴ Wilson 2019, 27–28.

isän vastuu perhekunnastaan oli suuri ja se lisääntyi koko ajan perhekunnan kasvamisen myötä. Lisäksi miehen oli tarjottava vaimolleen rauhaa, turvaa ja pysyvyyttä ja vastata tämän päivittäisiin tarpeisiin. Aviomiehen oli myös järjestettävä vaimolleen asianmukaiset hautajaiset.³⁵

Tutkimuksessa liitän hegemoniseen maskuliinisuuteen aiempien tutkimusten perusteella rohkeuden, taistelukyvykkyyden, seksuaalisen viriiliyden naisen kanssa, auktoriteetin, fyysisen voiman, seksuaalisen itsehillinnän, viisauden, jälkeläiset sekä perhekunnan suojelun. Näiden ominaisuuksien näen olleen muiden tutkijoiden tutkimusten perusteella ihanteellisia miehen piirteitä Vanhan testamentin ajalla.

2.3. Patriarkkojen maskuliinisuus

Haddox (2010a, 2010b, 2011) väittää julkaisuissaan monien Heprealaisen Raamatun miespuolisten hahmojen eroavan vallitsevan hegemonisen maskuliinisuuden ihanteesta. Hänen mukaansa Abraham, Iisak ja Jaakob edustavat jokainen alisteista maskuliinisuutta alistuvassa suhteessa hegemoniseen maskuliinisuuteen. Lisäksi Iisak ja Jaakob ovat molemmat vähemmän maskuliinisia kuin veljensä Ismael ja Esau.³⁶ Näkemykseni mukaan on selvää, että hegemoninen maskuliinisuus näyttäytyy patriarkkakertomuksien lukijoille eri tavoin. Kyseessä on lukijan tulkinta, joka on tämän näkökulmasta riippuvainen.

2.3.1. Abrahamin maskuliinisuus

Huolimatta Haddoxin väitteistä näen Abrahamissa hegemonisen maskuliinisuuden piirteitä. Kertomusta lukiessani minulle välittyi käsitys Abrahamista kunniallisena ja oikeudenmukaisena suvun päämiehenä, joka toimii rohkeasti ja pelkäämättömästi tilanteiden vaatimin tavoin. Toisaalta Abrahamin toimintaan vaikuttaa tämän vahva usko ja luottamus Jumalaan, joka valitsikin hänet valitun kansansa kantaisäksi. Abrahamin vahva usko heijastuu kertomuksessa kuuliaisuutena ja tottelevaisuutena Jumalaa kohtaan. Lisäksi hän kääntyy usein Jumalan puoleen ja rakentaa tälle alttareita (1. Moos. 12:7, 8, 1. Moos. 13:4, 1. Moos. 22:9). Alttareiden rakentamisen motiivina oli usein uhraaminen, mutta samalla hän todennäköisesti halusi tuoda uskoaan ja luottamustaan esille konkreettisin toimin.

Abraham lähtee Jumalan käskyn mukaisesti kohti tuntematonta maata. Lisäksi Jumala lupaa tehdä Abrahamista suuren kansan.³⁷ Näen Jumalan lupauksen olevan koko Abraham-kertomuksen punainen lanka, joka vie tarinaa eteenpäin, mutta samalla lupaus joutuu monissa

³⁵ Block 2003, 47–48.

³⁶ Wilson 2019, 29–30, Haddox 2010a, 2010b, 2011.

³⁷ 1. Moos. 12:1–2.

kohdissa koetukselle Abrahamin elämäntapahtumien vuoksi. Lähtö kotiseudulta ei ollut helppo ja hän varmasti itsekkin ymmärsi matkan olevan pitkä ja vaivalloinen iäkkäälle, 75-vuotiaalle miehelle. Samalla synnyinseutu ja sukulaiset jäivät kotiseudulle. Vahva usko Jumalan johdatukseen antoi kuitenkin voimaa. Abrahamin isä Tahor jäi yksin Harraniin, sillä toinen poika Haran oli jo kuollut ja Nahor ei lähtenyt mukaan. Abraham lähti kuitenkin Herran käskyn mukaisesti veljenpoika Loot mukanaan.³⁸ Mielenkiintoista on, että Loot lähti Abrahamin mukaan, olisi varmasti ollut helpompaa jäädä muun suvun kanssa Harraniin. Tämä viestittää mielestäni Lootin vahvasta luottamuksesta Abrahamiin enemmän kuin muuhun sukuunsa. Lootin oma isä oli kuollut, joten ilmeisesti Loot piti Abrahamia isähahmona ja Abrahamillakin saattoi olla isällisiä tunteita veljenpoikaansa kohtaan. Tämän perusteella Abrahamissa on nähtävissä vahvaa ajan ihanteeseen liittyvää maskuliinisuutta.

Abrahamin rohkeudesta kertoo näkemykseni mukaan myös hänen lähtönsä nälänhädän vuoksi muukalaiseksi Egyptiin (1. Moos. 12:10–20). Hän joutui valitsemaan kahden mahdollisen kuoleman väliltä, kuolisivatko he nälkään vai tulisiko hän tapetuksi muukalaisena tuntemattomassa maassa. Lähtö Egyptiin vaaransi myös Jumalan lupauksen Abrahamille, sillä lähtö Luvatusmaasta kohti tuntematonta asetti lupauksen jälkeläisten suuresta määrästä kyseenalaiseksi. Abrahamilla ei ollut vielä lapsia, ja tämän mahdollinen kuolema matkalla olisi tehnyt Jumalan lupauksen tyhjäksi.³⁹ Abraham pelkääkin oman henkensä puolesta, sillä Egyptiä lähestyttyä hän pyytää vaimoaan esiintymään siskonaan, jotta häntä itseään ei tapettaisi Saaran vuoksi.⁴⁰ Abraham siis uhraa vaimonsa faraon haaremiin, mikä osaltaan olisi saattanut tehdä Jumalan lupauksen tyhjäksi ja mitättömäksi.⁴¹ Joka tapauksessa Abrahamilla oli todellinen syy pelätä henkensä puolesta, sillä muukalaisena hänellä ei ollut samoja oikeuksia kuin egyptiläisillä.⁴² Mielestäni pelko viittaa alisteisen maskuliinisuuden piirteisiin huolimatta siitä, että tämän vahvat hegemoniset ominaisuudet näyttäytyvät toiminnassa vallitsevimpina. Toisaalta sisaruussuhteesta valehteleminen voi olla osoitus hegemonisesta maskuliinisuudesta liittyen perhekunnan suojeluun.

Huolimatta Abrahamin suurista rikkauksista; karjasta, hopeasta ja kullasta, hän ei ollut ylpeä, vaan toiset huomioiva. Lootilla oli myös karjaa, eikä laidunmaata riittänyt tarpeeksi molemmille, siksi miesten karjapaimenten kesken tuli riitaa, jota Abraham ei suvainnut. Hän totesi Lootille, ettei heidän sukulaisuutensa vuoksi ole sopivaa, että karjapaimenet riitelevät.

³⁸ 1. Moos. 11:26–28, 12:4.

³⁹ Whybray 2001, 49.

⁴⁰ 1. Moos. 12:10–13.

⁴¹ Whybray 2001, 49.

⁴² Laato 2018, 209.

Siksi tämä käski Lootia eroamaan perhekunnasta antaen tälle mahdollisuuden valita suunnan ensin.⁴³ Selvää on, että Loot valitsi itselleen paremman suunnan ja Abraham tyytyi siihen, mitä jäi. Hän ei käyttänyt vanhemman oikeutta valita suuntaa ensiksi, vaan Lootia suojellen, hän antoi tämän suorittaa valinnan. Tämä kertoo Abrahamin nöyryydestä ja toisten huomioimisesta, joka ei ollut ajan hegemonisen maskuliinisuuden ihanne, vaikkakaan sitä ei myöskään voida suoraan pitää alisteisen maskuliinisuuden merkinä. Olennaista on kuitenkin huomata, että Abraham ei ollut mieltynyt rikkauksiinsa, vaan kunnioitti rauhallista yhteiselämää ja sovinnollisuutta. Lisäksi käytös ilmentää myös oman perhekunnan suojelua, jonka tutkimuksessani näen olevan yksi hegemonisen maskuliinisuuden piirteistä. Lukijasta riippuen Abrahamin käytös voi viestittää joko hegemonista tai alisteista maskuliinisuutta.

Myöhemmin Abrahamin hegemoninen maskuliinisuus ilmenee mielestäni hänen kuullessaan Lootin joutuneen vangiksi. Edelleen näen toiminnan Lootin pelastamiseksi heijastavan oman perheen suojelua. Abrahamissa oli tapahtunut muutos, sillä aikoinaan hän pelkäsi Egyptissä oman henkensä puolesta, nyt hän valmistautui sotaretkelle asettaen oman henkensä alttiiksi. Sotaretkellä hän otti takaisin vihollisten saaliin, Lootin ja tämän omaisuuden sekä muun väen.⁴⁴ Tämä kertoo siitä, ettei Loot ei turhaan luottanut setäänsä lähtiessään tämän kanssa Harranista kohti tuntematonta.

2.3.2. Iisakin maskuliinisuus

Iisakin vähemmän hegemoninen, jopa alisteinen maskuliinisuus vaikuttaa kertomuksen pohjalta selvältä. Hänestä välittyy käsitys hiljaisesta, tavallisesta ja vetäytyvästä miehestä, joka ei tuo itseään esille. Hän vaikuttaa arvostaneen rauhaa, eikä halunnut konflikteja kenenkään kanssa. Hänestä huokuu myös kiltteys ja periksi antava luonne, sillä hän lähtee sopuisasti ja vastustelematta kuningas Abimelekin käskystä Gerarista. Kiltteys ilmenee myös siinä, että hän kaivaa uudelleen auki filistealaisten tukkimat kaivot.⁴⁵

Iisak ei tehnyt merkittäviä asioita elämässään, ikään kuin hän olisi ollut ”välivaihe” Jumalan suuressa suunnitelmassa. Toisaalta Iisakin tuskin edes tarvitsi tehdä mitään suurta elämässään, sillä hän peri isänsä Abrahamin suuren omaisuuden saattaen elää sen turvin. Lisäksi Iisak oli hartaasti toivottu ja odotettu lapsi ja Ismaelin häätämisen myötä tämä sai vanhemmiltaan täyden huomion. Hellyyttä tuskin puuttui, eikä Iisakin ehkä tarvinnut koskaan ponnistella asioiden eteen.

⁴³ 1. Moos. 13:2, 5–11.

⁴⁴ 1. Moos. 14:14–16.

⁴⁵ 1. Moos. 26:15–18.

Iisakin arkisuudesta ja tavallisuudesta viestittää myös se, että Jumala ilmestyi tälle vain kaksi kertaa. Ensimmäisen kerran tämä tapahtui, kun maahan tuli nälänhätä ja Herra ilmestyi Iisakille kieltäen tätä lähtemästä Egyptiin. Toisen kerran Jumala ilmestyi tälle Beersebassa, jolloin Jumala kertoi siunaavansa Iisakia ja tekevänsä tämän jälkeläisten määrän suureksi.⁴⁶ Isänsä Abrahamiin verrattuna Jumalan ilmestymiskerrat Iisakille ovat vähäiset, sillä Jumala puhui Abrahamille useaan otteeseen, 9 kertaa (1. Moos. 12:1-3, 13:14-17, 15:1-21, 17:1-22, 18:1-15, 22-33, 21:12-13, 23:1-2). Iisak on myös patriarkoista ainoa, jolle Jumala ei antanut uutta nimeä. Tässä on kuitenkin huomioitava se, että Jumala antoi tälle nimen jo ennen syntymää (1. Moos. 17:9), joten se, että Jumala ei nimennyt Iisakia uudelleen ei vielä kerro tämän väliinpuotoamisesta. Lisäksi näen Iisakilla olleen merkittävän aseman myös Jumalan lupauksen toteen panossa, hänen syntymänsä vahvisti Jumalan lupauksen Abrahamille ja Saaralle.

Iisak toimii isänsä tavoin peitellessään avioliittoaan Rebekan kanssa peläten menettävänsä henkensä vaimonsa kauneuden vuoksi.⁴⁷ Tämä voi olla osoitus pelkuruudesta vastaten alisteisen maskuliinisuuden määritelmään, mutta myös isänsä tavoin Iisak saattoi haluta suojella perhettään. Oletan Iisakin tietäneen isänsä toiminnasta ja hän päätti toimia samoin tavoin tietäessään, että Abraham säästi henkensä kyseisellä tavalla. Mikäli Iisak ei tiennyt isänsä valehtelusta, on ainakin selvää, että tekstin kirjoittaja on tuntenut Abrahamin ja Saaran tarinan ja mahdollisesti muokannut tekstiä siten, että isän ja pojan toiminta on samankaltaista. Lisäksi Laato (2018) toteaa kertomuksen samankaltaisuuden johtuvan siitä, että ne on kirjoitettu muistiin samoissa piireissä, joissa on kunnioitettu patriarkkojen taktikointia selviytyä ilman yhteiskunnan suomaa turvaa.⁴⁸ Toisaalta mahdollista on, että kertomukset on kirjoitettu myös eri aikoina eri piireissä.

Iisakin elämään sisältyi paljon koettelemuksia, joiden voidaan arvella vaikuttaneen tämän luonteeseen. Isä Abraham melkein uhrasi poikansa Jumalalle.⁴⁹ Arvelen tämän jättäneen vahvoja traumoja, jotka vaikuttivat miehessä koko tämän elämän ajan. Oletan myös isän ja pojan keskinäisten välien viilentyneen tapahtuman vuoksi ja siksi Iisakista tuli ”mammanpoika”. Myöhemmin traumat vaikuttivat varmasti myös parisuhteeseen Rebekan kanssa, mutta myös Iisakin ja tämän poikien välisiin suhteisiin. Ehkä luottamussuhteen rakentaminen vaimoon oli ongelmallista ja äidistä irti päästäminen tuntui lähes mahdottomalta

⁴⁶ 1. Moos. 26:2–5, 1. Moos. 26:24.

⁴⁷ 1. Moos. 26:7.

⁴⁸ Laato 2018, 281.

⁴⁹ 1. Moos. 22:29.

aikuiselle miehelle. Mahdollisesti traumojen myötä Iisakista tuli hiljainen, vetäytyvä ja yhteentörmäyksiä välttelevä mies. Pelosta oli saattanut tulla jokapäiväinen osa elämää. Lisäksi elämään vaikutti varmasti myös se, että hän ei saanut jälkeläisiä Rebekan kanssa.⁵⁰ Lapsettomuuden epäonni saattoi tuottaa Iisakille murhetta, huoli jälkeläisten saamisesta aiheutti epävarmuutta, stressiä ja tuskaa. Hän joutui myös lähtemään filistealaisten käskystä kotiseudultaan eikä erityisesti pannut häätöä vastaan.⁵¹ Lisäksi hän oli menettänyt näkönsä ja huolta ja murhetta aiheuttivat vielä lempipojan Esaun vierasmaalaiset vaimot.⁵²

Pohdittaessa Iisakin mahdollisia traumoja uhraamistilanteesta johtuen, on mietittävä, tiesikö Iisak, mitä tulee tapahtumaan. Hän oli jo aikuinen mies ja ehkä Abraham oli kertonut pojalleen Jumalan antamasta käskystä. Mikäli Iisak oli tietoinen asiasta, hänen kuuliaisuutensa Jumalaa kohtaan on verrattavissa Abrahamin kuuliaisuuteen. Joka tapauksessa Iisak lähti isänsä kanssa Morian maahan. Vaikuttaa siltä, että isä halusi suojella poikaansa, sillä hän antoi polttopuut Iisakille kannettavaksi ja kantoi itse tulen ja veitsen, jotta poika ei vahingoittaisi itseään (1. Moos. 22:6).⁵³ Joka tapauksessa näen selvänä, että tapahtuma jätti Iisakin mieleen traumoja huolimatta siitä tiesikö tämä ennakkoon Abrahamin aikeista uhrata hänet. Tilanteessa syntynyt pelko varjosti Iisakin elämää varmasti koko elämän ajan. Väitän Iisakin pelänneen, vaikka hänellä olisi ollut vahva usko Jumalaan, pelkäsihän Kristuskin ennen ristiinnaulitsemistaan (Matt. 26:36-42).

Kokonaisuudessaan Iisak vaikuttaa huomaamattomalta patriarkalta ja Abrahamiin ja Jaakobiin verrattuna hänestä kerrotaan vain vähän. Huomionarvoista on kuitenkin se, että hän on patriarkoista ainoa, jolla ei ollut sivuvaimoja. Hän pidättäytyi muista sukupuolisuhteista toivoen saavansa laillisen perillisen. Tutkimuksessani huomioin sivusuhteista pidättäytymisen ja laillisten perillisten saamisen olevan yksi hegemonisen maskuliinisuuden piirteistä, vaikkakin helposti useat kumppanit saattaisivat kertoa hegemonisesta maskuliinisuudesta. Kuitenkin Wilson (2019) tuo esille, että miehen oli saatettava maailmaan laillisia jälkeläisiä, joten seksuaalisen itsehillinnän merkitys oli osaltaan tärkeää hegemonisessa maskuliinisuudessa.⁵⁴

⁵⁰ 1. Moos. 25:21.

⁵¹ 1. Moos. 26:15–17.

⁵² 1. Moos. 27:1, 1. Moos. 28:8.

⁵³ Veijola 1990, 146–147.

⁵⁴ Wilson 2019, 27–28.

2.3.3. Jaakobin maskuliinisuus

Jaakobista välittyy hegemonisen maskuliinisuuden ihanne suuren lapsilauman myötä, vaikkakin suuri osa lapsista oli sivuvaimoille. Hän oli kuitenkin hedelmällinen ja hänen pojistaan tuli kaksitoista Israelin kantaisää. Hegemonisen maskuliinisuuden puolesta puhuu myös hänen suoraselkäisyytensä, sillä hän palveli enoan Labania vuosien ajan saadakseen vaimokseen rakastamansa Raakelin. Petos Iisakia ja Esauta kohtaan viestittää myös häikäilettömästä ja ovelasta miehestä, joka ei kaihda keinoja oman etunsa tavoittelemisessa. Jaakobista välittyykin kuva petturina ja Hoosean kirjassa tämän todetaan pettäneen veljensä jo äidinkohdussa.⁵⁵ Vuosien aikana Jaakobiin tuli kuitenkin nöyryyttä, ilmeisesti hän ymmärsi tehneensä väärin veljeään kohtaan ja toivoi sovintoa. Nöyryys on myös nähtävissä osana hegemonista maskuliinisuutta.

Jaakob kohtasi rohkeasti veljensä Esaun, mikä viestittää suuresta sovinnonhalusta, ja tämä voidaan liittää ajan hegemonisen maskuliinisuuden ihanteeseen. Jaakob suojeli myös perhettään kohdatessaan Esaun. Toisaalta Jaakobista huokuu myös alisteisen maskuliinisuuden piirteitä, sillä hän oli selkeästi äidinpoika. Genesiksen teksti välittää myös käsitystä, että Jaakob ”joutui tahattomasti” ongelmiin omien ajattelemattomien valintojensa vuoksi. Vaikuttaa siltä, että hänellä ei ollut oma elämä hallinnassaan. Ehkä hän oli tottunut siihen, että Rebekka-äiti järjestää asiat. Äidin toiminta liittyen Jaakobin asioiden järjestelyyn ilmenee esimerkiksi siinä, että Rebekka oli aloitteellinen esikoisoikeuteen liittyvässä petoksessa. Hän kertoi Jaakobille kuulleen Iisakin pyytäneen Esauta valmistamaan mieluista ruokaa, jotta hän voisi siunata esikoisensa ennen kuolemaansa. Rebekka komensi Jaakobia tuomaan riistaa tehdäkseen niistä Iisakin mieliruokaa. Lisäksi Jaakobin ihmetellessä, kuinka petos onnistuisi, sillä Esau oli karvainen ja tämän iho sileä, Rebekka keksi peittää vuohien nahoilla Jaakobin ihon.⁵⁶

Kaikki patriarkat osoittavat hegemonista maskuliinisuutta pidättäytymällä sivusuhteista. Hedelmällisyys ja jälkeläisten saanti, etenkin poikalapsien, olivat hegemonisen maskuliinisuuden mittareita, mutta hedelmällisyyteen liittyi myös itsehillintä, sillä jälkeläisten tuli olla laillisia ja saatu israelilaisten vaimojen kautta.⁵⁷ Abraham ja Jaakob ottivat kyllä sivuvaimot vaimojensa pyynnöstä siittääkseen lapsen itselleen. Sivuvaimojen otto ei kuitenkaan ollut heidän oma ajatuksensa, vaan he taipuivat vaimojensa tahtoon.⁵⁸ Yhteenvetona voidaan todeta Abrahamista ja Jaakobista heijastuneen ajan ihanteellista, eli

⁵⁵ Hoos. 12:4.

⁵⁶ 1. Moos. 27: 4–16.

⁵⁷ Wilson 2019, 27–28.

⁵⁸ 1. Moos. 16: 2–4, 1. Moos. 30:3–5.

hegemonista maskuliinisuutta. Abrahamin hegemonisen maskuliinisuuden piirteet ovat Jaakobiin verrattuna huomattavasti vahvempia. Täysin puhdasta hegemonista maskuliinisuutta heistä ei ilmene ja siksi on pohdittava, missä määrin heistä heijastuu alisteinen maskuliinisuus. Iisak vastaavasti peilaa enemmän alisteisen maskuliinisuuden piirteitä.

2.4. Naisen asema

Palestiinan alueelta ei ole juurikaan tehty tekstilöytöjä, jotka valottaisivat Vanhan testamentin ajan naisen arkielämää. Vanha testamenttikan ei liiemmästi keskity kertomaan maaseudun naisen elämästä, vaikka suurin osa naisista eli maaseudulla perheyhteisöissä, johon tämä siirtyi isänsä tai veljensä alaisuudesta. Kymmenessä käskyssä (2. Moos. 20:17) liitetään vaimo miehen omaisuudeksi, jossa kielletään tavoittelemasta toisen taloa, vaimoa, orjaa tai orjatarta, härkää, aasia, eikä mitään mikä on hänen. Toisessa versiossa (5. Moos. 5:21) vaimo tulee esille eri verbin kanssa kuin muu omaisuus, mikä voi johtua siitä, että vaimo nähtiin merkittävämpänä omaisuutena kuin muu varallisuus. Toisen vaimoa kielletään tavoittelemasta ja muuta omaisuutta kielletään havittelemasta.⁵⁹

Arkeologia antaa kuitenkin lisävalaistusta ja uusia näkökulmia Vanhan testamentin ajan naisen elämään. Esinelöydöistä ei kuitenkaan aina selviä, kumpi sukupuoli on niitä käyttänyt. Samoin inskriptiot, kuvat, reliefit ja patsaat voivat antaa tietoa sukupuolten toiminnasta, vaikkakaan niiden tulkinta ei ole aina selvää.⁶⁰ Etnografisen aineiston avulla kyetään tekemään johtopäätöksiä muinaisista kulttuureista, esimerkiksi ne selventävät ravinnon ja vaatteiden valmistamisen olleen naisten vastuulla.⁶¹ Arkeologisista löydöistä mainitsen jauhinkivet, sillä ne ovat tavallinen löytö kestävän materiaalinsa vuoksi. Keskimäärin perheen jauhotarpeiden tuottaminen kesti päivässä usean tunnin ajan. Antropologisten esimerkkien pohjalta jauhajat arvellaan naisiksi, mikäli talouteen ei kuulunut orjia. Tekstilähteitä aiheesta ei kuitenkaan ole. Toisesta Mooseksen kirjasta ilmenee jauhinkivillä jauhavan orjanaisen aseman olleen heikko (2. Moos. 11:5). On myös tekstejä (Tuom. 16:21, Val. 5:13), joiden mukaan vangit tai nuoret miehet olisivat joutuneet jauhamaan jauhoja. Oletettavaa silti on, että kotioiloissa naiset hoitivat jauhamisen samoin kuin taikinan valmistamisen ja leivän paistamisen.⁶²

⁵⁹ Valkama 2010, 107–108.

⁶⁰ Valkama 2019, 52.

⁶¹ Valkama 2019, 60–61.

⁶² Valkama 2019, 62–64.

Jokaisen Vanhan testamentin ajan naisen kontekstina oli kotitalous. Termi *išša*, joka tarkoittaa vaimoa, ilmentää myös naisen toimenkuvaa lapsiin ja heidän kasvatukseensa liittyen. Naisen vastuulla oli myös sosiaalinen vuorovaikutus ja uskonnolliset toimet. Kokonaisuudessaan naisten vastuuta ja toimintaa kuvaa sukupuoliarkeologinen termi ”ylläpitotoimet”. Se selventää naisten toimia ja siihen liittyviä käytänteitä liittyen sosiaaliseen ryhmään, kotitalouteen, elatukseen, hyvinvointiin ja lisääntymiseen, joiden myötä ylläpidettiin kulttuurista jatkuvuutta. Ylläpitotoimet olivat jokapäiväisen elämän perustehtäviä, jotka säätelivät ja vakauttivat kotitalouden yhteisön elämää varmistaen ryhmän selviytymistä. Toimiin kuului jäsenten fyysisten tarpeiden tyydyttäminen liittyen ruokaan ja vaatteisiin, sairastuneiden hoito, lasten sosiaalistaminen ja kouluttaminen, kotitalouden järjestäminen, sukulaisten ja naapureiden välisten yhteyksien edistäminen sekä kotitalouksien rituaalien suorittaminen. Termi ”ylläpitotoimet” kiinnittääkin huomion ja arvostuksen naisten vaikutuksesta kotitalouteen.⁶³

Naisella oli kolme merkittävää tehtävää kotitaloudessa yhteisön hyvinvoinnin kannalta; ruoanlaitto, tekstiilien valmistus sekä lasten kasvatusta ja hoito. Ruoanlaitto mahdollisti naisille valtaa kotitaloudessa, sillä se sekä vaatteiden ompelu vaativat erityistä osaamista, mikä vaikutti naisen itsetuntoon. Kuitenkaan ei tiedetä, kuinka paljon naisia kyseisistä töistä arvostettiin. Näiden lisäksi naisen töihin kuuluivat myös sadonkorjuun viljelytyöt, pihapiirien kasvien kasvatusta sekä eläintenhoito. Naisten työ oli fyysisesti raskasta, esimerkiksi jauhojen jauhaminen kivillä sekä veden kanto vaativat fyysistä suorituskykyä. Lisäksi vedenkanto, polttopuiden haku ja ruoanlaitto olivat aikaa vieviä toimia. Pääsääntöisesti naisen elämä kului omassa perheyhteisössä ja pihapiirissä, veden hakeminen kaivolta mahdollisti kuitenkin perheen ulkopuolisen sosiaalisen elämän.⁶⁴ Toisaalta Meyers (2013) toteaa israelilaisten naisten suorittaneen tavalliset taloudelliset toimensa muiden naisten seurassa, jolloin tapahtui sosiaalista kanssakäymistä ja verkostoitumista. Epäviralliset verkostot olivat merkittävä osa kotitalouden ja yhteisön ylläpitoa, sillä naisten keskinäisellä vuorovaikutuksella oli seuraukset yhteisöidensä sosiopoliittiselle dynamiikalle.⁶⁵

Heprealainen Raamattu tai muutkaan muinaiset tekstit eivät esitä täydellistä selontekoa naisten työnkuvasta kotitalouksissa. Tämä johtunee siitä, että naisten tehtävät olivat käytännössä näkymättömiä, toisaalta taas epäviralliset arkistot ja etnografiset huomiot osoittavat naisten tehneen lukemattomia tehtäviä. Tämän vuoksi on oletettavaa, että naisilla

⁶³ Meyers 2013, 125–126.

⁶⁴ Valkama 2010, 108–109.

⁶⁵ Meyers 2013, 139.

oli päävastuu monista kotitalouden asioita.⁶⁶ Joka tapauksessa naisen tärkein tehtävä avioliitossa oli lasten synnyttäminen, mikäli hän ei siihen kyennyt, joutui hän huonoon asemaan. Hedelmättömyys mahdollisti miehelle toisen vaimon ottamisen tai avioeron. Vanhasta testamentista heijastuu ajatus, jonka mukaan naisen oli annettava miehelleen orjattarensa synnyttämään lapsi. Myöhemmin nainen saattoi adoptoida lapsen itselleen. Tekstit osoittavat, että tavallisesti toivottiin poikia, koska heitä pidettiin tyttöjä suuremmassa arvossa. Jumalan nähtiin poikien kautta antavan siunauksensa. Lisäksi miespuolinen jälkeläinen oli vanhempien vanhuuden turva, sillä vanhimman pojan oli huolehdittava iäkkäistä vanhemmistaan.⁶⁷ Naisen arvon määritteli siis tämän hedelmällisyys.⁶⁸ Israelilaisten naisten elämästä puolet olikin äitiyttä, he olivat raskaana tai vasta synnyttäneenä koko hedelmällisen ikänsä.

Kuitenkaan naiset eivät toimineet vain synnyttäjinä, vaan heillä oli merkittävä vastuu jälkeläisistä. Heidän tuli opettaa lapsille käytöstavat ja elämäntaidot. Lisäksi tytöt olivat naisten vastuulla, heidän tuli opettaa tyttärilleen kotitalouden ylläpitoa, joka liittyy lapset ryhmän jäseniksi. Äitien tarjoama tieto seuraavalle sukupolvelle oli merkittävää kotitalouksissa tarvittavan elämäntaidon suhteen. Kokemuksen kautta lapset saivat asiantuntemuksena ja lapset olivat olennainen osa kotitalouksien työvoimaa. Sekä pojat että tytöt seurasivat äitejään saaden alkeellisen tiedon tämän tehtävistä. Myöhemmin vanhemmat lapset työskentelivät samaa sukupuolta olevien vanhempien kanssa. Näin lapset oppivat kotitalouden jatkuvuuden kannalta taidot ja käyttäytymismallit ja todennäköisesti naisilla oli tässä hallitsevampi asema. Naisten opetusviisaus oli olennainen tekijä israelilaisten maanviljelijöiden arjessa.⁶⁹

⁶⁶ Meyers 2013, 128.

⁶⁷ Valkama 2010, 109–110.

⁶⁸ Nissinen 1992, 181.

⁶⁹ Meyers 2013, 136–139.

3. Perhe-elämä ja avioliitto

Nykyaikamme parisuhteiden perustana ymmärrämme olevan osapuolten välisen rakkauden, romantiikan, erotiikan ja vapaaehtoisuuden. Vastaavasti Vanhan testamentin ajan avioliitot olivat järjestettyjä sopimuksia motiiveinaan tuottavuuden kasvattaminen sekä lisääntyminen.⁷⁰ Kumppanin valinta vaikutti koko perheyhteisöön, siksi se ei ollut yksilön oma päätös.⁷¹ Oleellista oli, että puoliso edusti samaa sosiaalista taustaa.⁷² Ihanteellisia avioliittoja solmittiinkin serkusten tai muiden sukulaisten kesken.⁷³ Käytäntö helpotti sopivien vaimojen löytymistä taaten samalla, etteivät naiset asuneet liian kaukana alkuperäisestä perheestään. Samalla myös suojeltiin perintöosuuksia ja varmistettiin, ettei klaaniin tule vaimojen mukana vääriä elementtejä.⁷⁴ Vieraista heimoista tulleet naiset saattoivat palvella vääriä jumalia ja Vanhassa testamentissa argumentoidaan teologisesti tätä vastaan (1. Moos. 24:3, 27:46, 2. Moos. 36:16).⁷⁵

Perhekunnat muodostivat klaaneja, *mišpāhôt*, jotka koostuivat pienistä yksiköistä ja *bēt ʾāb*, isän talo oli sen ydin. Talo, jossa perheenpää asui, nähtiin kaiken keskuksena.⁷⁶ Ydinperheen talon lisäksi muut talot muodostivat kokonaisuuksia, joissa muut perhekuntaan kuuluvat asuivat. Mahdollisesti heillä oli yhteinen piha, jossa toimitettiin päivän askareet.⁷⁷

Parisuhteet eivät olleet tasa-arvoisia, mikä ilmenee hepreankielestä, jossa naimisiinmeno tai avioliiton solmiminen ilmaistaan termillä *nātan*, ”isä antaa tyttärensä miehelle”. Vastaavasti *lāqah* tarkoittaa, että ”mies ottaa naisen itselleen”. Miehen ja naisen yhteistä elämää kuvaillaan hepreankielessä termillä *bā ʾal*, ”olla herrana” ja aviovaimo on hepreaksi *iššā b^e ʾulat ba ʾal*, ”herran hallitsema nainen”.⁷⁸ Nainen heijastikin miehen kunniaa, sillä hänen toimiessa häpeällisesti, tahrautui samalla myös mies ja hänen johtamansa perhekunta.⁷⁹ Perheyksikön jäsenet olivat täysin perheenisän alaisia, mutta myös tämän vastuulla.⁸⁰ Perheenpään valta kyseenalaistamaton.⁸¹ Block (2003) kuitenkin väittää, että patriarkaalisuudesta puhuttaessa painotetaan liiaksi isän valtaa kotitaloudessa. Mies toimi kyllä hallitsijana kotitaloudessa, mutta Vanhassa testamentissa siihen kiinnitetään huomiota

⁷⁰ Gravett et al. 2008,124.

⁷¹ Valkama 2010, 105.

⁷² Ahola et al. 2006, 9.

⁷³ Gravett et al. 2008,105.

⁷⁴ Block 2003, 37.

⁷⁵ Valkama 2010,105.

⁷⁶ Block 2003, 38,41.

⁷⁷ Valkama 2010, 104.

⁷⁸ Nissinen 2013, 195.

⁷⁹ Luomanen 2013, 19.

⁸⁰ Nissinen 2013,193–194.

⁸¹ Valkama 2010,104.

melko vähän. Mies ei ollut diktaattori tai hirmuvalti, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus. Hän kiinnitti huomionsa perhekuntansa hyvinvointiin, sillä perheenjäseniä ajateltiin esi-isinä, joiden elämä jatkui. Yhteisö oli rakentunut isän ympärille ja se kantoi kaikilta osin hänen leimaansa, esimerkiksi viitattaessa mieheen ja tämän vaimoon tai mieheen ja tämän lapsiin, mies mainitaan yleensä aina ensimmäisenä (1. Moos. 7:7, 21:1,7).⁸² Blockin väite siitä, että perheenpää ei ollut diktaattori, voi pitää paikkansa. Toisaalta tämä on voinut olla ihanne, joka ei aina toteutunut. Selvää kuitenkin on, että perheenpäällä, isällä, olisi ollut kaikki valta toimia hirmuvaltiaan tavoin. Miehen valta oli lähes rajoittamaton, mikä ilmenee kaikissa Vanhan testamentin ajan toiminnoissa ja käytännöissä. Hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyen molemmat elementit, sekä perhekunnasta huolehtiminen, mutta myös rajoittamaton valta ovat perheenpäälle oleellisia. Toisaalta patriarkkakertomuksista ilmenee selkeämmin yhteisön jäsenistä huolehtiminen kuin hirmuvaltius. Huolimatta tästä, Abraham käyttäytyy myös diktaattorimaisesti antaessaan ensin Saaran kurittaa ilmeisen väkivaltaisesti orjatartaan Hagaria (1. Moos. 16:6) ja vielä myöhemmin hän ajaa esikoisensa sekä tämän äidin Hagarin pois (1. Moos. 21:14). Myös Iisakilla olisi ollut mahdollisuus toimia hirmuvaltiaan tavoin ymmärtäessään Jaakobin sekä vaimonsa petoksen. Hän ei kuitenkaan toiminut niin, mikä on lukijalle yllättävää.

Vanhan testamentin aikana jokaisella aikuisella miehellä ja naisella tuli olla vakituinen puoliso yhteisön tasapainoisuuden sekä kotitalouden intressien edistämisen vuoksi. Suhde ei perustunut rakkaudelle, vaan kyseessä oli sukujen välinen sitoumus tavoitteenaan säilyttää omaisuus suvussa.⁸³ Vanhemmat vastasivat puolisoitten valinnasta kotitalouksien kesken. Yksilöillä ei ollut mahdollisuuksia vaikuttaa tulevaan puolisoonsa.⁸⁴ Avioliiton myötä kaksi kotitaloutta yhdistyi. Samalla sulhanen maksoi morsiamesta morsiusmaksun. Vastaavasti morsiamen syntymäkotitalous lahjoitti morsiamen mukana tämän perintöosuuden.⁸⁵ Termiä ”avioliitto” ei kuitenkaan sisälly Vanhan testamentin hepreaan, eikä alkukielissä ole länsimaista ydinperhettä vastaavaa sanaa. Käännöksissä käytetään usein sanoja ”avioliitto” ja ”perhe”, mutta ne rakentuvat heprean sanalle *bajit* tai kreikan sanalle *oikia*, jotka merkitsevät taloa tai perhekuntaa. Perhekuntaan kuuluivat vanhemmat, isovanhemmat, lapset puolisoineen ja jälkikasvuineen, mutta myös naimattomat tai leskeksi jääneet sisarukset sekä nais- ja

⁸² Block 2003, 41–43.

⁸³ Nissinen 2013, 200.

⁸⁴ Valkama 2010, 105.

⁸⁵ Gravett et al. 2008, 103–104.

miesorjat lapsineen. Miesten ja naisten väliset suhteet perustuivatkin kotitalouksien ja sukujen kokonaisuuksille parisuhteiden sijaan.⁸⁶

Tavallisilla israelilaisilla miehillä oli ainoastaan yksi vaimo. Kuitenkin useampia vaimoja tarvittiin esimerkiksi patriarkkojen perhekunnissa synnyttäjiksi, sillä suuri perhe oli Vanhan testamentin ajalla normi.⁸⁷ Lapsia pidettiin Jumalan lahjoina sekä siunauksena ja etenkin pojat olivat tärkeitä suvun jatkajina ja raskaiden maatöiden tekijöinä. Biologiset jälkeläiset olivat tärkeitä myös siksi, että heille saatettiin antaa omaisuus perinnöksi.⁸⁸ Yhdyntää pidetäänkin Vanhassa testamentissa avioliittoon oleellisesti kuuluvana, sillä se varmistaa omaisuuden periytymisen biologisille jälkeläisille.⁸⁹ Vanhan testamentin heprea ei kuitenkaan sisällä yhdyntää tarkoittavaa termiä, mutta siitä puhuttaessa käytetään sanaa *jāda*, tarkoittaen ”toisen tuntemista”. Lisäksi siitä käytetään termejä *bō’ja šākab*, joista ensimmäinen tarkoittaa ”toisen luo tulemistä” ja toinen ”toisen kanssa makaamista”. Patriarkkaalisessa yhteiskunnassa mies oli aina aktiivinen toimija sukupuolisessa kanssakäymisessä, nainen oli vastaanottavassa roolissa. Sukupuolielämä liittyikin miehen ja yhteisön tarpeisiin.⁹⁰ Block (2003) mainitsee vielä termin *nātan šēkobtō*, joka merkitsee ”peniksen/makuun antamista naiselle”.⁹¹ Heprealaisessa Raamatussa tästä löytyy ainakin neljä esimerkkiä (3. Moos. 18:20, 23, 20:15, 4. Moos. 5:20). Näissä kohdissa on kuitenkin negatiivinen kaiku liittyen kiellettyyn seksiin ja uskottomuuteen.

Nissinen (2019) selventää sukupuolielämän olevan Vanhassa testamentissa muutakin kuin pelkkää yhdyntää, vaikkakin se tuodaan esille miehen yhtyessä naiseen suvunjatkamisen liittyen, jolloin toteutetaan Jumalan antamaa lisääntymiskäskyä. Käskyä toteutetaan sukupolvelta toiselle aina Aadamista ja Eevasta lähtien patriarkkakertomuksiin saakka. Yhdyntä ja jälkeläisten saaminen vievät kerrontaa eteenpäin narratiivisesti ja samalla jatkuu Israelin kansan historia. Huolimatta suvunjatkamisen ja miehen siitoskyvyn merkityksestä, ei kaikki sukupuolielämä Vanhassa testamentissa tähtää jälkeläisten saamiseen, eikä missään tuoda esille sen olevan ainoa hyväksytty motiivi sukupuolielämälle.⁹²

⁸⁶ Nissinen 2013, 193.

⁸⁷ Meyers 2013, 109–110.

⁸⁸ Meyers 2013, 98–99.

⁸⁹ Ahola, et al. 2006, 9.

⁹⁰ Nissinen 2019, 34–35.

⁹¹ Block 2003, 46.

⁹² Nissinen 2019, 33–34, 36.

4. Patriarkkojen avioliitot

Patriarkkojen avioliitoissa on paljon samankaltaisuuksia, mutta myös eroavaisuuksia.

Kertomuksen tekstejä viedään eteenpäin ajatuksella, jonka mukaan Abrahamin jälkeläisten avioliitot ovat Jumalan johdattamia. Tämä on tekstien narratiivinen perusrakenne. Teksteistä heijastuu Jumalan johdatus ja patriarkkojen usko siihen, että Jumala järjestää asiat, etenkin vaimojen hedelmättömyyden suhteen. Lukijalle halutaan antaa käsitys patriarkkojen sekä heidän vaimojensa vahvasta uskosta Jumalaan.

4.1 Abraham ja Saara

Genesis ei kerro Abramın ja Sarain ensitapaamisesta, eikä avioliiton järjestämisestä. Esille tulee ainoastaan se, että Abram otti Sarain vaimokseen.⁹³ Huomionarvoista on, että Sarain lapsettomuus tulee esille heti kertomuksen alussa.⁹⁴ Ilmeisesti kertoja haluaa tuoda sen lukijan tietoon heti, sillä se on olennainen osa Abramın ja Sarain elämää Jumalan lupauksen vuoksi, vaikkakaan hedelmättömyyden vaikutuksia avioliittoon ei Genesiksessä tuoda esille. Hedelmättömyys oli kuitenkin häpeä naiselle, joten on selvää, että Sarai kärsi siitä. Abram tuskin kärsi lapsettomuuden aiheuttamasta häpeästä, mutta häntä huoletti varmasti omaisuuden säilyminen suvussa. Lisäksi ajan ajatusmaailmaan mukaan miehen kuoltua ilman jälkeläisiä, hänen nimensä kuoli.⁹⁵ Oletettavaa kuitenkin on, että hedelmättömyydestä huolimatta avioliitto on onnellinen ja molemmat tyytyivät tilanteeseen, sillä Abram ei ottanut itselleen sivuvaimoa, vaikka se olisi ollut mahdollista ja ajan tavan mukaan jopa suotavaa lapsettomuuden vuoksi.

Herra antaa Abramille käskyn lähteä maahan, jonka tämä osoittaa luvaten samalla tehdä hänestä suuren kansan.⁹⁶ Abram lähtee käskyn mukaisesti rohkeasti matkalle, luonnollisesti vaimo mukanaan. Koska Abram oli perheen pään, Sarailla ei ollut edes vaihtoehtoja kieltäytyä matkasta. Voidaan vain pohtia Sarain ajatuksia asiasta, olihan hänen miehensä jo vanha, eikä hän itsekään ollut enää nuori. Varmasti olisi ollut helpompaa pysyä muun suvun luona Harranissa viettäen siellä rauhallista perhe-elämää ja vanhuutta. Sarai joutui kuitenkin väkisin tukemaan miestään matkalla kohti tuntematonta.

Huolimatta Sarain iäkkyydestä, hän oli säilyttänyt kauneutensa, sillä Genesiksessä korostetaan sitä vahvasti. Ensimmäisen kerran tämä tulee ilmi Abramın todetessa tämän olevan kaunis. Heprealainen raamattu käyttää termiä *jāpê*, kaunis, hyvännäköinen. Vaimonsa

⁹³ 1. Moos. 11:29.

⁹⁴ 1. Moos. 11:30.

⁹⁵ Block 2003, 42.

⁹⁶ 1. Moos. 12:1-2.

kauneuden vuoksi Abram ehdottaa tälle, että egyptiläisille heidän kerrottaisiin olevan sisaruksia, jotta Abramia ei tapettaisi. Sarain kauneus tulee esille myös egyptiläisten silmissä, sillä faraon virkamiehet ylistävät Saraita faraolle ja tämä haetaan palatsiin. Oletettavaa on, että naisen kauneus toi mukanaan ongelmia, sillä miesten keskuudessa se huomattiin varmasti ja hänet haluttiin vaimoksi. Sarain kauneudesta kertoo myös Qumranin käärojen Genesis-apokryfi, jossa tämän kasvoja kuvataan kauniiksi ja loistavan muotoisuksi. Lisäksi siinä mainitaan hänen pehmeät hiuksensa, suloiset silmät, lumoava nenä, kasvojen kukoistus, suloinen povi, kaunis vaaleus, kauniit käsivarret, täydelliset kädet, pitkät ja sirot sormet, kauniit jalat ja täydelliset sääret. Tekstin mukaan häntä kauniimpaa neitsyttä tai morsianta ei ole ja hän voittaa kaikki naiset kauneudessa. Kauneuden lisäksi hänessä todetaan olevan myös viisautta.⁹⁷

Voidaan pohtia, oliko Abramille merkityksetöntä, että Saraista tuli faraon sivuvaimo. Oletettavasti hän tiesi, että Sarai otetaan vaimoksi faraon hoviin, mutta sitäkin enemmän hän pelkäsi oman henkensä puolesta. Tämän perusteella Abram näyttäytyi pelkurina, mutta toisaalta hänen vaihtoehtonsa olivat tilanteessa vähäiset. Sarai olisi joka tapauksessa otettu faraon hoviin ja Abram olisi surmattu. Syyt totuudenpeittelemiseen voidaan nähdä itsekkäinä, samalla hän kuitenkin huolehti vaimostaan, josta olisi saattanut tulla leski. Toisaalta toiminnassa on nähtävissä, pelkuruutta, toisaalta vaimon suojelua, joka oli yksi maskuliinisuuden ihanteista. Joka tapauksessa Abram säästi henkensä ja sai hyvää kohtelua. Sarain reaktiosta ei kerrota mitään, voidaan vain arvella, että hänestä tuntui pahalta, että rakastamansa mies haluaa peitellä avioliittoa ja on valmis antamaan hänet sivuvaimoksi.

Selvää on, että farao oli Sarain kanssa sukupuoliyhteydessä. Tämä oli asia, johon nainen ei voinut vaikuttaa, vaan kyse oli miesten päätöksestä. Nainen oli alisteisessa asemassa mieheen nähden ja Sarai joutui tyytymään kohtaloonsa ja hautaamaan surunsa miehensä käytöksestä avioliiton mitätöinnin suhteen. Myöhemmin Sarain oli vielä päästävä asian yli ja jatkettava avioliittoa Abraminkin kanssa. Ajan myötä siihen liittyvä tuska saattoi kuitenkin helpottua ja vaelluksella miehensä kanssa hän sai muuta ajateltavaa. Ehkä Sarai ymmärsi miehensä toiminnan liittyneen rakkauteen häntä kohtaan. Abram ei halunnut kuolla, vaan elää yhdessä vaimonsa kanssa. Tämä viittaa Abraminkin osalta vahvaan emotionaaliseen kiintymykseen vaimoaan kohtaan.

Qumranin Genesis-apogryfin mukaan Saara itki miehensä pyynnön vuoksi. Samoin Abraham kertoi itkeneensä sinä yönä, jolloin Saara vietiin häneltä väkivalloin. Hän rukoili

⁹⁷ Sollamo & Pajunen 2015, 207.

Jumalalta, että farao ei saastuttaisi Saaraa. Jumalan kerrotaan lähettäneen ruton kaltaisen hengen kiusaamaan faraota, jotta tämä ei voisi yhtyä Saaraan, vaikka tämä oli hänen luonaan kaksi vuotta.⁹⁸

Jumala oli luvannut Abramille tekevänsä tämän jälkeläisten määrän lukuisiksi verraten määrää maan tomuhiukkasiin.⁹⁹ Luultavasti patriarkka oli kertonut asiasta vaimolleen ja he olivat yhdessä miettineet lupausta tunnustaen tosiasian, että he molemmat ovat jo vanhoja ja Sarai kaiken lisäksi hedelmätön. Yhteinen sukupuolielämäkin saattoi olla hankaloitunut molempien iäkkyyden vuoksi. Ongelmallista Saraille saattoikin olla se, ettei hänen roolistaan jälkeläisiin liittyen Jumala maininnut mitään. Mustasukkaisuus saattoi nostaa päätään mahdollisesta uudesta vaimosta, joka täyttäisi naisen tehtävän Abramille. Vastaavasti Abram varmasti katseli maan tomuhiukkasia pohtien Jumalan lupausta. Jumala toisti vielä lupauksensa verraten nyt Abramien jälkeläisten määrää taivaan tähtiin.¹⁰⁰ Edelleenkin Sarain roolia asiaan liittyen ei tuotu esille, mikä varmasti herätti vaimossa kärsimättömyyttä. Ehkä siksi hän alkoi pohtia orjattarensa antamista sivuvaimoksi miehelleen, ”auttaakseen Jumalaa”. Tämä oli varmasti tarkan ja pitkän harkinnan tulos, sillä harva nainen haluaa jakaa miehensä toisen naisen kanssa, vieläpä oman orjattaren. Ehkä Sarai ajatteli, ettei hänen orjattarensa olisi niin suuri uhka hänelle kuin joku muu nainen. Lisäksi hän saattoi arvella kykenevänsä manipuloimaan orjattartaan paremmin kuin muita, tuntemattomampia naisia. Pohdin kuitenkin, että Sarain käytös peilattuna ajan kulttuurisiin olosuhteisiin oli täysin ymmärrettävää, hän halusi kärsimättömästi lasta ollakseen hyväksytty. Ilman lasta tämä ei ollut mahdollista.

Toisaalta näen Sarain toiminnassa epäitsekkyyttä ja uhrausta, Sarai halusi kaikin tavoin tukea miestänsä. Abramien rakkaudentunteista Saraita kohtaan kertoo se, että hän ei ollut ottanut itselleen jo aikaisemmin sivuvaimoa. Abram rakasti vaimoaan ilmeisesti niin syvästi, että ei välittänyt hedelmättömyydestä, vaan halusi antaa rakkautensa vain Saraille. Lisäksi kaikki tämä kertoo Abramien kärsivällisyydestä hedelmätöntä vaimoaan kohtaan. Seksuaalinen itsehillintä oli myös yksi maskuliinisuuden ihanteellisista piirteistä. Huolimatta jälkeläisten merkityksestä ja omasta lapsettomuudestaan, Abram ei sortunut sivuvaimoon, ennen kuin vasta Sarain sitä pyytäessä.

⁹⁸ Sollamo & Pajunen 2015, 207–208.

⁹⁹ 1. Moos. 13:16

¹⁰⁰ 1. Moos. 15:5.

Sarai pyytää miestänsä makaamaan orjattarensa kanssa, ja tämä suostuu vaimonsa ehdotukseen ja Hagar tulee raskaaksi.¹⁰¹ Abramın usko saattoi olla jo koetuksella sen suhteen, että Sarai synnyttäisi hänelle jälkeläisiä, siksi hänen saattoi olla helppoa suostua vaimonsa pyyntöön. Raskaaksi tullessaan Hagar alkaa väheksyä emäntäänsä, ja Sarai toteaa Abramille, että häntä on loukattu. Siksi Abram lupaa Sarain kurittaa orjatartaan, minkä johdosta Hagar pakenee.¹⁰² Hagarin käytös Saraita kohtaan oli äärimmäisen loukkaavaa, nöyryyttävää ja halventavaa lapsettomalle emännälle. Tämän vuoksi oletan Sarain alkaneen katua Hagarin antamista sivuvaimoksi miehelleen. Nöyryytyksen mittaa lisää se, että kyseessä on orjatar, joka yrittää nousta emäntänsä yläpuolelle. Sarain saama lupa kurittaa Hagaria viittaa mielestäni Abramın lämpimiin tunteisiin vaimoaan kohtaan, mutta myös Abram saattoi kokea tilanteen ikäväksi säälien lapsetonta vaimoaan, eikä siten hyväksynyt Hagarin käytöstä. Huomiotavaa silti on, että tilanne ei varmasti ollut helppo Abramille, sillä Hagar odotti hänen hartaasti toivottua lastaan. Lisäksi Abram oletti lapsen täyttävän Jumalan lupauksen ja isälliset tunteetkin jälkeläistä kohtaan olivat varmasti jo heränneet. Kuitenkin hän oli lojaalimpi vaimolleen Saraille. Toisaalta tämä ilmentää myös Sarain itsekkyyttä. Hän kohteli Hagaria huonosti ja loukkaavasti. Kyseessä on eräänlainen hyväksikäyttö, jossa Sarai hyödynsi orjatartaan tarpeisiinsa, jonka jälkeen lähetti tämän pois.

Jumala toistaa jälleen lupauksensa Abramille todeten tekevän tämän jälkeläisten määrän suureksi. Hän antaa Abramille uuden nimen, *Abraham*, joka muistuttaa hepreankielen sanoja ”*kansojen paljouden isä*”. Sarain nimen Jumala muutti *Saaraksi*, joka merkitsee ”*ruhtinatarta*”. Jumala paljastaa viimein myös Saaran osuuden liittyen Abrahamin jälkeläisiin kertoen tämän synnyttävän pojan, jonka nimeksi on annettava Iisak, joka merkitsee ”*hän nauraa*”. Kuullessaan Jumalan lupauksen Abraham heittäytyy kasvoilleen ja naurahtaa.¹⁰³ Todennäköisesti hän kertoo tästä vaimolleen, jonka ei varmasti ole helppo uskoa asiaa, olihan Abraham jo satavuotias ja Saara itekin 90-vuotias. Tunteet ovat varmasti ristiriitaisia ja epäuskoisia. Toisaalta aviopari haluaa luottaa Jumalan lupauksiin, mutta varmasti asiaa ajatellaan myös järjen kannalta ja nähdään mahdottomuutena. Lisäksi Abraham saattoi olla myös järkyttynyt Jumalan lupauksesta, sillä hän oli jo vuosien ajan luullut Ismaelin olevan Herran lupaama jälkeläinen.

Myöhemmin kolme miestä tulee Abrahamin ja Saaran luokse vierailulle. Yksi miehistä toteaa palaavansa ensi vuonna samaan aikaan, jolloin Saaralla on poika. Tämän kuullessaan

¹⁰¹ 1. Moos. 16:1–4.

¹⁰² 1. Moos. 16: 4–6.

¹⁰³ 1. Moos. 17:2–6,15,17,19.

Saara alkaa nauraa ja ajatella ”Voisiko näin kuihtuneessa naisessa enää herätä halu? Miehenikin on käynyt jo vanhaksi.”¹⁰⁴ Hapreankielinen teksti käyttää tässä yhteydessä termiä *’ēden*, joka tarkoittaa onnea, riemua ja nautintoa. Samaisessa jakeessa Saara käyttää miehestään kunnioittavaa ilmaisua, joka merkitsee isäntää ja herraa, *’ādôn*. Ilmeistä on, että Saara ei uskonut kummankaan kykenevän enää sukupuoliyhteyteen.

Abrahamin ja Saaran ollessa Gerarissa, väittää Abraham jälleen vaimoaan sisarekseen. Gerarin kuningas Abimelek haetuttaa Saaran luokseen, mutta Jumala kuitenkin puuttuu tilanteeseen, eikä Abimelek yhdy Saaraan. Selitykseksi valheelleen Abraham kertoo hänen ja Saaran olevan keskenään sisaria isän puolelta. Hän puolustaa myös Saaraa kertoen pyytäneensä vaimoltaan palvelusta, ettei kertoisi olevansa Abrahamin puoliso.¹⁰⁵ Abrahamin ja Saaran sisaruussuhde on epävarmaa, sillä missään muulla Genesiksen kohdassa asiaa mainita, joten se on kyseenalaistettavissa. Asia tulee esille vasta Abrahamin puolustaessa valetaan kuninkaalle, joten oletettavaa on, että kyseessä on tämän retoriikkaa.

Valheelliseen toimintaansa liittyen Abraham vetosi Saaraan uskollisuudella, velvollisuudentunteella, hyvyydellä ja yhteenkuuluvuudella, joista Haprealainen Raamattu käyttää termiä *hesed*. Ilmeisesti vuosien aikana Saaran kauneus ei ollut hävinnyt mihinkään, jonka vuoksi Abrahamilla oli edelleen syytä pelätä henkensä puolesta. Edelleen Saara toimi epäitsekästi peitellen todellista suhdettaan mieheensä kokien todennäköisesti jälleen nöyryytystä miehensä toimista. Toisaalta Abrahamin suoraselkäisyydestä ja lojaaliudesta kertoo se, että hän myönsi pyytäneensä asian peittelemistä Saarialta. Hän ei mitään ilmeisemmin halunnut vaimolleen vaikeuksia, olihan tämä raskaanakin. Samalla toiminta mielestäni heijastaa Abrahamin lämpimiä tunteita vaimoaan kohtaan, sillä hän kantoi rehdisti tilanteesta vastuun. Edelleen esille tulee myös ajan ihanteelliseen maskuliinisuuteen liittyvä perhekunnan suojeleminen. Abraham ei halua menettää henkeään, jottei Saara jäisi leskeksi. Valehtelemalla hän suojelee raskaana olevaa vaimoaan, mutta myös itseään. Suojelusta kertoo myös Abrahamin vastuunkanto, sillä hän rohkeasti kertoo olevansa aloitteellinen valehteluun liittyen, jottei asiasta syytettäisi Saaraa.

Tarina on täydellisempi kuin aikaisempi kertomus, jossa Abraham väittää Egyptissä vaimoaan sisarekseen. Sen yksityiskohdissa on eroavaisuuksia, tapahtumapaikka on Gerar, ja kuningas on Abimelek, joka on kanaanilainen nimi. Abraham ei ole tullut Gerariin nälänhädän vuoksi. Lisäksi huomattava eroavaisuus on siinä, että kuningas Abimelek näkee unen, jossa Jumala puhuu hänelle kertoen Saaran olevan Abrahamin vaimo. Lisäksi

¹⁰⁴ 1. Moos. 18:2–12.

¹⁰⁵ 1. Moos. 20:1–6, 12–13.

eroavaisuus aikaisempaan kertomukseen ilmenee Abrahamin kertoessa Saaran olevan tämän sisarpuoli, mutta myös vaimo. Sukulaisuussuhdetta ei mainittu aikaisemmalla kerralla. Kuningas Abimelek ei myöskään yhtynyt Saaraan toisin kuin farao. Molemmilla kerroilla Abrahamia kohdeltiin hyvin, sekä faraon, että kuningas Abimelekin toimesta.¹⁰⁶

Iisakin syntymästä Genesis ei kerro, eikä se kerro myöskään Saaran raskaudesta. Iisakin syntyessä Saara kuitenkin toteaa Herran antaneen hänelle naurun.¹⁰⁷ On selvää, että Saara iloitsee lapsesta, olihan suuri lapsettomuuden häpeä tippunut hänen harteiltaan ja hän täyttää viimein tehtävänsä naisena. Iloa ja naurua tuottaa varmasti myös se, että hän saattaa tarjota miehelleen jälkeläisen ja nousta lapsen myötä orjattartaan Hagaria korkeammalle. Kovia kokenut ja nöyryytetty Saara saa nyt arvon ja kunnian. Aiemmin Saara ja Abraham olivat katselleet Ismaelin kasvua ja kehitystä, mikä varmasti oli ollut Saaralle vaikeaa ja noloa. Nyt hän saa katsella oman poikansa kehitystä. Iisakin syntymän myötä Abrahamin ihanteellinen maskuliinisuus sai vahvistusta, hänellä oli nyt kaksi poikaa. Lisäksi Jumalan lupaus suuresta jälkeläisten määrästä lähti käymään toteen.

Iisakin vieroituspäivän pidoissa Saara huomaa Ismaelin ilvehtivän Iisakille. Tällöin hän käskää Abrahamia ajamaan pois orjattaren ja tämän pojan todeten, ettei Ismael saa periä yhdessä Iisakin kanssa. Abraham pahastuu Ismaelin puolesta, mutta Herra käskää tämän noudattaa vaimonsa käskyä.¹⁰⁸ Kertomus on toisinto kertomuksesta, jossa Saara antaa orjattarensa miehelleen sivuvaimoksi (1. Moos 16:1-16). Molempien kertomuksien tapahtumat ovat esimerkkejä uhasta Jumalan lupauksen täyttymiselle, jonka mukaan Abrahamilla olisi laillinen perillinen vaimonsa Saaran kautta. Molemmat uhat kuitenkin kumoutuvat.¹⁰⁹

Saara eläytyi varmasti Iisakin tunteisiin, sillä hän oli myös itse aikoinaan kokenut samanlaista käytöstä Hagarin toimesta. Se selittää käskyn ehdottomuutta ajaa poika ja tämän äiti pois. Saara ei suvainnut nöyryytystä orjattareltaan tai tämän jälkeläiseltä. Abraham tuntee kuitenkin isällisiä rakkaudentunteita poikaansa kohtaan ja ilman Jumalan kehotusta totella Saaraa, hän tuskin olisi lähettänyt Hagaria ja Ismaelia matkoihinsa. Huolimatta kaikesta, Ismael on hänen esikoispoikansa. Myös Hagar ja Ismael kuuluvat Abrahamin perhekuntaan, joita tämän tulisi suojella. Toisaalta Jumalan lupaus antaa Ismaelista kasvaa suuren kansan, helpotti varmasti Abrahamin tilannetta.¹¹⁰ Hän saattoi luottaa Jumalan huolenpitoon myös

¹⁰⁶ Whybray 2001, 53.

¹⁰⁷ 1. Moos. 21:6.

¹⁰⁸ 1. Moos. 21:9–12.

¹⁰⁹ Whybray 2001, 51.

¹¹⁰ 1. Moos. 21:13.

Ismaelin osalta. Edelleen häntä saattoi myös helpottaa vaimojen ja poikien keskinäisen riitelyn loppuminen. Hänellä oli aikaa keskittyä nyt vaimoonsa Saaraan ja poikaansa Iisakiin, josta tulisi Jumalan lupauksen mukaan kasvamaan suuri kansa.

Saaran kerrotaan eläneen sadan kahdenkymmenenseitsemän vuoden ikäiseksi ja hän kuolee Hebronissa, Kanaaninmaassa, jossa Abraham viettää Saaran valittajaiset ja itkee häntä. Lisäksi hän ostaa heettiläisiltä maata sukuhaudalle.¹¹¹ Tämä ilmentää Abrahamin rakkauden tunteita vaimoaan kohtaan, pitkä avioliitto oli päättynyt ja Abraham jäi nyt yksin. Toisaalta on huomioitavaa, että perheen pään oli järjestettävä vaimolleen asianmukaiset hautajaiset, joten pelkästään niiden järjestäminen ei suoraan kerro rakkaudesta. Rakkaudesta kertoo kuitenkin miehen suru vaimonsa kuolemasta, sillä Genesis kertoo Saaran valittajaisista sekä Abrahamin itkemisestä. Myöhemmin patriarkka ottaa vielä vaimokseen Keturan, joka synnyttää tälle kuusi lasta. Koko omaisuutensa Abraham antaa kuitenkin Iisakille. Sivuvaimojen pojat saavat lahjoja ja hän lähettää heidät Kedemin maahan pois poikansa Iisakin tieltä.¹¹² Myös tästä heijastuvat Abrahamin rakkauden tunteet vaimoaan kohtaan, hän nostaa Iisakin pojistaan tärkeimmäksi antaen tälle koko omaisuutensa. Olihan kyseessä rakkaan vaimon poika, jonka he olivat yhteisesti vanhoilla päivillään saaneet.

Isänsä kuoleman jälkeen Iisak ja Ismael hautaavat tämän Makpelan luolaan, jonne on haudattu myös Saara.¹¹³ Se, että Iisak ja Ismael hautaavat isänsä samaan hautaan, jossa Saara on, voi välittää ajatuksen, että pojat olivat nähneet Abrahamin ja Saaran kiintymys- ja rakkaussuhteen pitkän avioliiton aikana. Tällöin oli luonnollista ja selvää haudata pariskunta samaan hautaan. Toisaalta voidaan myös ajatella sen olleen Abrahamin itsensä toive, josta edelleen peilautuu rakkaus vaimoa Saaraa kohtaan. Saara oli myös ensimmäinen ja tärkein vaimo, joka osaltaan saattoi vaikuttaa yhteiseen hautapaikkaan. Huomiotavaa on myös se, että Saara oli Iisakin äiti, Ismaelin äidille Hagarille ei kunniaa yhteisestä hautapaikasta Abrahamin kanssa suoda.

4.2. Iisak ja Rebekka

Abraham järjestää poikansa Iisakin avioliiton Saaran kuoleman jälkeen. Iisak ei ole asiassa aktiivinen ja hänestä saa vaikutelman syrjäänvetäytyvyydestä. Iisakin toimintaan todennäköisesti vaikuttaa se, että hän oli iäkkäiden vanhempien lapsi. Varmasti hän oli ollut Saaralle tärkeä, joten hänestä oli tullut äidinpoika kaikin tavoin. Asiasta viestittää mielestäni se, että hän ei ollut aikaisemmin avioitunut, vaikka se olisi ollut luonnollista ja jopa

¹¹¹ 1. Moos. 23:1–4.

¹¹² 1. Moos. 25:1–6.

¹¹³ 1. Moos. 25:9–10.

merkittävääkin jälkeläisten kannalta. Lisäksi avioliitto oli ajan tapa. Ihmeellistä onkin, ettei Abraham ollut kiirehtinyt aikaisemmin poikansa avioliiton suhteen, sillä se vaikutti olennaisesti Jumalan antamaan lupaukseen jälkeläisten suuresta määrästä. Saaran kuoleman jälkeen Abraham päättää kuitenkin tarttua toimeen ja hankkia pojalleen puolison, jotta suru äidin kuolemasta häviäisi. Ilmeisesti Iisak ei ollut vielä Saaran elinaikana valmis avioitumaan. Tilanne oli otollinen vasta äidin kuoleman jälkeen. Iisak ei kuitenkaan kyennyt hankkimaan puolisoa itse, joten se oli Abrahamin tehtävä. Hänellä saattoi olla huoli Jumalan antaman lupauksen onnistumisesta, jälkeläisiä oli saatava sukuun. Huomioitavaa on myös, että Iisakin luonteeseen ja elämään ei ole voinut olla vaikuttamatta tilanne, jossa Abraham oli uhraamassa tätä Jumalalle. Se on varmasti jättänyt traumat miehelle ja osaltaan vaikuttanut ihmissuhteisiin ja vahvaan kiintymykseen äitiään kohtaan. Joka tapauksessa ihanteellisen maskuliinisuuden piirteitä Iisakissa ei ole vielä havaittavissa. Vaikuttaa jopa siltä, että hän ei ollut kiinnostunut avioitumisesta, koska ei tehnyt itse mitään asian eteen. Ajan normi oli kuitenkin se, että jokaisella hedelmällisessä iässä olevalla miehellä ja naisella tuli olla aviopuoliso.

Ikääntyessään Abraham lähettää palvelijansa synnyinmaahansa, jotta tämä toisi sieltä vaimon Iisakille. Palvelija tapaa kaupungin kaivolla Rebekan, Betuelin tyttären. Betuel oli Abrahamin veljenpoika. Rebekkaa kuvaillaan hyvin kauniiksi ja neitsyeksi. Teksti käyttää termiä *tôb*, joka merkitsee hyvältä näyttämistä ja kaunista. Lisäksi Rebekka vaikuttaa olleen ahkera, sillä hän tarjoaa palvelijalle vettä sekä hakee vettä myös tämän kameleille.¹¹⁴ Rebekkaa voidaan kuvailla raamatullisen naisen ihanteeksi ulkonäkönsä ja neitsyytensä, vieraanvaraisuutensa ja ahkeruutensa vuoksi.¹¹⁵ Laban ja Betuel päättävät Rebekan avioliitosta Iisakin kanssa, sillä he uskovat sen olevan Herrasta lähtöisin. Kuitenkin Rebekka itse haluaa lähteä jo seuraavana aamuna tulevan aviopuolisonsa luokse.¹¹⁶ Genesis ei kerro Rebekan suostumuksesta avioliittoon, vaikuttaa sitä, että hän hyväksyi sen vastaanottaessaan arvokkaat korut ja juosten kertomaan kotiinsa asiasta.¹¹⁷

Genesis kuvaa Rebekkaa merkittävää autonomiaa omaavaksi naiseksi. Hän tekee päätöksiä, jotka vaikuttavat häneen itseensä, perheeseensä sekä Israelin tulevaisuuteen.¹¹⁸ Rebekan itsenäisyys ilmenee kertomuksessa jo alussa, sillä hän päättää lähteä heti Iisakille vaimoksi. Toiminnasta huokuu mielestäni myös rohkeutta, sillä hän ei tuntenut Iisakia, eikä ollut koskaan edes nähnyt häntä. Tavallisesti tytär jäi vielä asumaan hetkeksi kotiväkensä luo

¹¹⁴ 1. Moos. 24:18–20.

¹¹⁵ Laato 2018, 268.

¹¹⁶ 1. Moos. 24:59.

¹¹⁷ Whybray 2001, 54.

¹¹⁸ Hamori 2005, 44.

avioliiton solmimisen ajankohdan jälkeen.¹¹⁹ Rebekan veli ja äiti pyytävätkin, että tämä saisi viipyä kotonaan vielä jonkin aikaa. Rebekalta kysyttäessä asiaa, hän päättäväisesti haluaa lähteä heti matkalle.¹²⁰ Tämä kertoo Rebekan voimakkaasta halusta lähteä heti Iisakille vaimoksi huolimatta siitä, että päätös oli perheen miesten. Hän halusi jättää perheensä välittömästi ja tavata tulevan miehensä.¹²¹

Iisak ja Rebekka tapaavat kaivolla. Rebekan nähdessä Iisakin, hän pudottautuu kamelin selästä peittäen kasvonsa huivilla. Iisak vie Rebekan äitinsä Saaran teltaan ja ottaa hänet vaimokseen rakastaen Rebekkaa ja saaden lohdun äitinsä kuoleman tuottamaan suruun.¹²² Suru äidin kuolemasta viestittää siitä, että Iisak ei ollut päässyt asiasta vielä yli. Ehkä hän otti Rebekan äidin korvikkeeksi, joka tapauksessa hänellä oli nyt uusi nainen rinnallaan, johon saattoi turvautua. Toisaalta tekstissä kerrotaan suoraan Iisakin rakastaneen Rebekkaa termin *'āhab* myötä, joten pelkkä äidinkorvike Rebekka ei Iisakille ollut. Kohtauksesta saa kuvan rakkaudesta ensisilmäyksellä. Iisak päättää heti ottaa tytön vaimokseen ja vie tämän Saaran teltaan. Tämän myötä voidaan päätellä Iisakin pitäneen Rebekkaa tärkeänä ja arvokkaana. Avioliiton alku oli varmasti onnellinen. Oletettavasti Iisak piti Rebekkaa kuin kukkaa kämmenellä ollen vaimoonsa syvästi kiintynyt. Luonnollisesti Rebekka oli myös tilanteeseen tyytyväinen, olihan hän saanut herkän, hellän ja rauhallisen aviomiehen.

Iisakin ja Rebekan avioliittoon tiedetään sisältyneen seksielämää, koska selvillä on sitä varjostanut hedelmättömyys. Tilanne oli varmasti ikävä molemmille osapuolille. Iisakin osalta suvunjatkaminen oli tärkeää, vastaavasti Rebekka sai kokea häpeää kyvyttömyydestään täyttää naisen tehtävä. Tästä huolimatta Iisak, kuten ei isänsäkään, hankkinut sivuvaimoa itselleen jälkeläisten vuoksi. Tästä voi ilmetä ajan ihanteellista maskuliinisuutta, jonka toisaalta kumoaa se, että Iisakilla ei ollut poikaa. Suvunjatkaminenhan oli oleellinen osa ihanteellista maskuliinisuutta. Ilmeisesti hänelle riitti vaimojen suhteen Rebekka, huolimatta jälkeläisten vahvasta merkityksestä. Rebekka ei myöskään tarjonnut Iisakille orjatartaan, eikä Iisak ehdottanut sitä, vaikka tiesi isänsä ja äitinsä toimineen näin. Iisak päättää yrittää ratkaista tilanteen toisella tavalla. Tästä on pääteltävissä Iisakilla olleen huolta sukunsa jatkumisesta, sillä hän kääntyy tilanteessa Jumalan puoleen ja rukoilee Herraa. Herra kuulee rukouksen ja Rebekka tulee raskaaksi ja synnyttää kaksoset. Lapset potkivat toisiaan kohdussa ja Rebekka kysyy Herralta, miksi näin on. Herra vastaa tämän kohdussa olevan

¹¹⁹ Laato 2018, 271.

¹²⁰ 1. Moos. 24: 55–58.

¹²¹ Whybray 2001, 54.

¹²² 1. Moos. 24:62–67.

kaksi kansaa, joista haarautuu kaksi heimoa. Huomionarvoista on, että Rebekan oma toimijuus tulee esille, hän kysyy Herralta apua. Hän ei tyydy tilanteeseen, vaan haluaa ottaa asiasta selvää aktiivisesti. Tilanteeseen varmasti vaikutti raskauden vaikeus kaksosten potkiessa kohdussa, tuskaa ja kipua oli haastavaa sietää ja Rebekka tunsu olonsa toivottomaksi. Se saa hänet kääntymään Herran puoleen. Laato (2018) toteaa Rebekan pelänneen keskenmenoa.¹²³ Rebekka saa vastauksen rukoukseensa Herralta, jonka mukaan vanhempi on palveleva nuorempaa.¹²⁴ Oletettavaa näkemykseni mukaan on, että Jumalan vastaus jäi elämään Rebekan mieleen ja se saattoi osaltaan vaikuttaa tämän myöhempään toimintaan. Tärkeänä osana kertomusta näenkin Rebekan henkilökuvauksen. Hänen toimintansa on oleellisessa asemassa kertomusta.

Iisakin ja Rebekan rukouksien luonteessa on selkeitä eroja, eivätkä ne liity toisiinsa, sillä rukouksien välillä on vähintäänkin kuukausia. Kuitenkin molempien toimintaa kuvataan samanarvoisina, niitä ei arvoteta. Molemmat saavat myös vastauksen ongelmaansa. Toisaalta Iisakin harras pyyntö Jumalalle saa vähemmän huomiota toisin kuin Rebekan tiedustelu, johon liittyy fyysistä kamppailua, sillä hänet on vallannut syvä epätoivo. Genesisissä Iisakin rukouksesta käytetään verbiä, *ʿtd*, joka viittaa nöyrään pyyntöön, kultilliseen toimintaan ja uhraamiseen. Rebekan toimintakaan ei ollut rukousta, vaan paremmin sitä kuvailee termi tiedustelu. Heprealainen Raamattu käyttää tässä yhteydessä termiä *drs*, joka viittaa divinaatioon. Tätä tukee myös Jumalan vastaus oraakkelin muodossa, joka ei viittaa suoranaiseen keskusteluun. Termiä käytetään yleisenä ilmauksena ”Jahvea etsittäessä”, vaikkakin useimmiten se liitetään muihin jumalallisiin lähteisiin. Rebekan toiminnassa ei kuitenkaan ole kyse Jumalan etsimisestä, vaan tämä tiedustelee asiaa Jumalalta saaden siihen vastauksen. Tässä tekstissä termin usein ymmärretään viittaavaan ennustamiseen. Pohdittu on myös, menikö Rebekka tapaamaan välittäjää, jolla olisi mahdollisuus kommunikoida Jumalan kanssa. Toisaalta kuitenkin oletetaan Rebekalla itsellään olleen mahdollisuus kysyä asiaa suoraan Jumalalta. Genesisen pohjaten ei ole tarpeen liittää välittäjää Rebekan toimeen, sillä sen tekstit kertovat itsenäistä ennustamista harjoittavista miehistä sekä naisista. Tämän vuoksi Rebekalla voidaan nähdä olleen suora yhteys Jumalaan, jonka vuoksi hän harjoitti itsenäistä ennustamista. Genesis ei myöskään viittaa mitenkään välittäjään.¹²⁵ Heprealaisessa Raamatussa naisia kuvataan viisauden ammattilaisiksi, mikä ei ollut sukupuoleen sidoksissa oleva kyky, vaikka se usein kuvastaa patriarkaalisen perheen kompositiota. Vanhan

¹²³ Laato 2018, 277.

¹²⁴ 1. Moos. 25:23

¹²⁵ Hamori 2005, 45-49, 51-53.

testamentin naisten viisaus ilmenee useiden ominaisuuksien kautta, joista ennustaminen on yksi.¹²⁶ Rebekan itsenäinen ennustamistoiminta ei siis ole poikkeuksellista. Itsenäisiä naisia ja miehiä profeettoina ilmenee myös Marin kirjeissä.¹²⁷

Iisak rakastaa enemmän Esauta kuin Jaakobia, vastaavasti Jaakob on Rebekalle rakkaampi.¹²⁸ Molemmilla vanhemmilla on lempipoikansa joihin he keskittyvät. Tämä saattoi vaikuttaa pariskunnan keskinäisiin väleihin niiden viilenemisenä. Heillä ei ehkä ollut aikaa huolehtia suhteestaan ja toisistaan. Myöhemmin Iisak muuttaa perheineen Gerariin ja asukkaiden kysellessä Rebekasta, Iisak kertoo heidän olevan sisaruksia. Iisak pelkää seudun asukkaiden tappavan hänet Rebekan kauneuden vuoksi. Valhe paljastuu kuitenkin kuningas Abimelekin nähdessä Iisakin hyväilevän Rebekkaa.¹²⁹ Heprealainen Raamattu käyttää hyväilystä verbiä *šhq*, joka merkitsee hyväilyä ja hyvänä pitämistä. Tekstin myötä lukijalle avautuu mahdollisuus pohtia, minkälaisesta hyväilystä oli kyse. Hyväilikö Jaakob vaimoaan hellästi vai eroottisesti? Oleellista on huomioida, ettei kyseessä todennäköisesti ollut sisarellinen hellyys, sillä kuningas tunnisti käytöksen myötä Iisakin valehdelleen suhteestaan Rebekkaan.

Mielenkiintoista on, että Iisak toimii isänsä tavoin väittäessään vaimoa sisarekseen. Ehkä Iisak otti asiassa isästään mallia ja piti toimintaa luonnollisena. Hän ei tuntenut vaimostaan mustasukkaisuutta ja laittoi oman etunsa tämän edelle. Toisaalta valehtelun motiivina saattoi olla myös perheen suojeleminen. Mikäli Iisak olisi surmattu, olisi Rebekasta tullut leski. Joka tapauksessa tapahtuma saattoi vaikuttaa ratkaisevasti Rebekan tulevaan käytökseen suhteessa poikiinsa ja mieheensä. Kokemus avioliiton mitätöimisestä ei varmasti ollut naiselle helppo. Iisakin toiminnan puolustukseksi voidaan silti liittää perhekunnan suojelun, kuten myös Abrahamin tilanteessa, sillä se on liitettävissä hegemoniseen maskuliinisuuteen. Kaksoset olivat syntyneet, eikä Iisak halunnut saattaa vaimoaan leskeksi.

Sekä Saara, että Rebekka kokivat samanlaisen tilanteen puolisoidensa toimesta. Se ei ole voinut olla vaikuttamatta naisten elämään. Molempien aviomiehet työnsivät vaimonsa toiselle miehelle sivuvaimoiksi. Miesten toiminta vaati varmasti vaimoilta suurta rakkautta ja ymmärrystä. Vaihtoehtoja ei kuitenkaan ollut, miehen sanaa oli toteltava. Tilanne oli oletettavasti helpompi Rebekalle, sillä hän ei joutunut sukupuoliyhteyteen vieraan miehen

¹²⁶ Uusimäki 2019, 107–108.

¹²⁷ Hamori 2005, 51.

¹²⁸ 1. Moos. 25:28.

¹²⁹ 1. Moos. 26:6-8.

kanssa. Saaran tilanne oli toisenlainen, hän joutui seksuaaliseen kanssakäymiseen tuntemattoman miehen kanssa.

Kun Iisakin oli aika siunata esikoisensa Esau, Rebekan ja Jaakobin petoksen myötä siunauksen sai Jaakob.¹³⁰ Rebekka oli selkeästi valinnut puolensa ja Jaakobista oli tullut hänelle tärkeämpi kuin puoliso. Uskon pariskunnan välien viilenneen monien tekijöiden kautta, Iisakin traumat ja avioliiton peittely olivat varmasti jättäneet jälkensä. Ehkä Rebekka oli myös kyllästynyt olemaan Saaran korvike Iisakille.

Arvelen Iisakin auktoriteettiaseman perheessä olleen heikko. Mikäli auktoriteetti olisi ollut vahva, ei juonittelu olisi voinut tulla edes mieleen, sillä molemmat, sekä Rebekka että Jaakob olivat alemassa asemassa suhteessa aviomieheen Iisakiin sekä isoveljeen Esauhun. Laaton (2018) mukaan Rebekan käytöstä selittäisi kuitenkin hänen saamansa profetia Jumalalta, jonka mukaan nuorempi veli asettuu vanhemman edelle. Lisäksi Jaakobin voidaan olettaa tietäneen äitinsä saamasta oraakkelista, sillä hän suostui juonittelemaan äitinsä kanssa.¹³¹ Ihmetystä herättää, eikö Rebekka ollut kertonut oraakkelista miehelleen Iisakille. Ennustus olisi voitu panna täytäntöön yhdessä, eikä siihen olisi tarvittu juonittelua ja petosta. Molemmillahan oli vahva usko ja luottamus Jumalaan. Rebekan toimintaa voidaan joka tapauksessa tarkastella useista näkökulmista. Hänet voidaan nähdä petollisena ja juonittelevana naisena tai suuresti nuorempaa poikaansa rakastavana äitinä, joka antoi äidinrakkauden voittaa suhteessa lojaaliuteen kumppanilleen.

Petoksen myötä parin välit eivät viilenneet täysin. Tästä viestittää Rebekan uskoutuminen Iisakille liittyen heettiläisnaisiin, joita tämä ei halua Jaakobin ottavan itselleen vaimoksi. Mikäli näin tapahtuisi, Rebekka ei näkisi enää syytä elää. Tämän vuoksi Iisak lähettää Jaakobin Mesopotamiaan, Rebekan isän Betuelin kotiin hakemaan vaimoa Labanin tyttäristä.¹³² Iisakin käsky heijastaa vaimonsa kunnioitusta ja jopa huolta tämän elämänhalusta, mikä kertoo perhekunnan suojelusta ja sen myötä ajan ihanteellisesta maskuliinisuudesta.

Rebekan kuolemasta ei Vanha testamentti kerro. Iisakin kerrotaan eläneen 180 vuotta, jonka jälkeen Esau ja Jaakob hautasivat hänet.¹³³

¹³⁰ 1. Moos. 27:1–8.

¹³¹ Laato 2018, 285.

¹³² 1. Moos. 28:1–2.

¹³³ 1. Moos. 35:28–29.

4.3. Jaakob ja Raakel

Vaimonhakumatkallansa Mesopotamiaan Jaakob tapaa paimenia. Paimenet huomaavat Labanin tyttären saapuvan paikalle lampaineen ja he kertovat tästä Jaakobille. Heti tämän jälkeen Jaakob kehottaa paimenia viemään lampaansa laitumelle.¹³⁴ Hebreankielinen Raamattu käyttää verbiä *hālak*, joka tarkoittaa kulkea, mennä, lähteä pois. Kyseisen termin perusteella koen Jaakobin käskyn vahvaksi ja määrääväksi. Tämä kertoo miehen halusta tavata Raakel kahden kesken aavistaen ehkä tämän olevan tuleva puoliso. Ilmeisesti Jaakob halusi alkaa heti kosiskella tyttöä. Jaakobin toiminta välittää myös ihanteellisen maskuliinisuuden piirteitä, sillä hänellä on auktoriteettia, joka ilmenee paimenien poiskomentamisena. Samalla toiminnasta heijastuu myös rohkeus halusta tarttua heti toimeen vaimon saamisen vuoksi.

Tekstistä ilmenee Jaakobin ja Raakelin ensikohtaamisen sisältäneen vahvoja tunteita, jotka tulevat esille molempien osapuolten toiminnassa ja käytöksessä. Jaakob haluaa näyttää olevansa kohtelias herrasmies vierittäessään kiven kaivon suulta juottaakseen Raakelin lampaat ja tehdäkseen vaikutuksen. Lampaiden juottamisen jälkeen Jaakob suutelee Raakelia ja alkaa itkeä.¹³⁵ Jaakobia kuvataankin tekstissä suureksi sankariksi, sillä hän kykenee siirtämään itse kiven luolan suulta, vaikka siihen tavallisesti tarvittiin useampia miehiä.¹³⁶ Tässä tulee esille Jaakobin fyysinen voimakkuus, joka on osa ajan ihanteellista maskuliinisuutta. Miehen voimakkuus saattoi tehdä myös vaikutuksen Raakeliin.

Heprealainen Raamattu kertoo suutelemisesta termillä *nāšaq*. Käsittääkseni naisen ja miehen välinen suuteleminen ei ole Vanhassa testamentissa yleistä, mutta miesten välisestä suutelemisesta kerrotaan enemmän. Tästä heijastuu mielestäni Jaakobin rakastuminen ensisilmäyksellä, jolloin hän ei kyennyt hillitsemään itseään. Hänellä saattoi olla pakottava tarve ottaa Raakeliin fyysinen kontakti. Osoittaessaan itsevarmuutensa ja selkeän kiinnostuksensa Raakelia kohtaan hän otti myös riskin tulevan avioliiton kannalta, sillä Raakel olisi saattanut suuttua tai säikähtää vieraan miehen tunkeilua. Näin ei kuitenkaan käynyt, ilmeisesti Raakel vastasi Jaakobin suudelmaan ja myöhemmin kuunteli tämän sukuselostuksen juosten kertomaan asiasta isälleen.¹³⁷ Tästä huokuu Raakelin tuntema ilo Jaakobin tapaamisesta. Heprealainen Raamattu käyttää tässä yhteydessä verbiä *rūš*, joka merkitsee ”juosta, rientää”. Raakelilla oli kiire löytää isänsä ja kertoa tälle sukulaisen

¹³⁴ 1. Moos. 28:2, 29:1–8.

¹³⁵ 1. Moos. 29:10–11.

¹³⁶ Whybray 2001, 57.

¹³⁷ 1. Moos. 28:12.

saapumisesta. Tekstin perusteella Raakel kertoi tapahtuneesta isälleen vain hyvää, sillä Laban otti sisarenpoikansa sydämellisesti vastaan.

Lukemani perusteella sain käsityksen, jonka mukaan Jaakob rakastui Raakelissa tämän nuoruuteen, kauneuteen ja ahkeruuteen. Teksti antaa ymmärtää Raakelin olleen Leaa kauniimpi, sillä Hepreankielinen Vanha testamentti toteaa Lean silmien olleen ”hellät” tai ”pehmeät”, *rak*. Raakelin se kuvailee olleen kaunis kasvoiltaan ja vartaloltaan käyttäen termiä *jāpe*, mikä tarkoittaa ”kaunista” ja ”hyvännäköistä”.¹³⁸ Raakelin ahkeruus ilmene lampaiden paimentamisen myötä, sillä käsittääkseni se oli raskasta miesten työtä. Symbolista rakkaustarinan alulle mielestäni on, että myös Laulujen laulussa kuvaillaan naista paimenessa.¹³⁹

Jaakobin tunteellinen käytös ja herkistyminen viestittää tämän äärimmäisestä onnellisuudesta Raakelin tapaamisesta.¹⁴⁰ Jaakobin kerrotaan ”itkeneen suureen ääneen”, josta Heprealainen Raamattu käyttää termiä *bākā*. Tätä tukevat myös sanat *nāsā ‘qōlōt*, jotka merkitsevät ”huutamista” tai ”äänen korottamista”. Jaakobin aiemman elämän perusteella on vaikea kuvitella hänen purskahtaneen itkuun. Hänen petoksensa vuoksi hänestä välittyy käsitys karskista, kovasta, häikäilettömästä ja omia etujaan tavoittelevasta miehestä. Tämän vuoksi koen itkuun purskahtamisen kertovan voimakkaasta herkistymisestä ja vahvoista tunteista. Tunteet saattoivat olla Jaakobille uusia ja hän hämmentyi osaamatta käsitellä niitä. Toisaalta on huomattava, että Jaakobin itkukohtaus saattoi johtua myös helpotuksesta, matka oli ollut varmasti pitkä ja raskas. Hän saattoi huojentua siitä, että tiesi tulleensa perille ja löytäneensä tulevan vaimonsa. Tämän vuoksi hän ei enää kyennyt hillitsemään tunteitaan. Lisäksi uskon hänellä olleen tarve lisääntyä, olihan Iisak pyytänyt Jumalalta, että tämä tekisi Jaakobin hedelmälliseksi ja jälkeläiset monilukuisiksi.¹⁴¹

Jaakob oli rakastunut Raakeliin ja lupautui hänen vuokseen palvelemaan enoan Labania seitsemän vuotta. Vuodet tuntuivat Jaakobista vain muutamilta päiviltä, sillä hän rakasti Raakelia.¹⁴² Rakkaudesta puhuttaessa Heprealainen Vanha testamentti käyttää sanaa *’āhābā*. Jaakobin rakkaus vaikuttaa todelliselta, sillä seitsemän vuoden työntekeksi on verrattavissa työmiehen seitsemän vuoden rahapalkkaan. Pelkkä ihastus olisi tuskin kestänyt vuosia raskaan työnteon rinnalla. Mielitymyksen tunteet Raakelia kohtaan olisivat vähitellen haalistuneet ja Jaakob olisi ymmärtänyt saavansa vaimon itselleen helpomminkin. Jaakob ja

¹³⁸ 1. Moos. 29:17.

¹³⁹ Laulujen laulu 1:8.

¹⁴⁰ 1. Moos. 29:11.

¹⁴¹ 1. Moos. 28:3–4.

¹⁴² 1. Moos. 29:18–20.

Raakel myös asuivat saman katon alla, mutta Genesiksen tekstistä päättelen heidän hillinneen itsensä antautumatta seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Seitsemän vuoden kuluttua umpeen, Jaakob sanoo Labanille: ”Anna minulle vaimoni, koska päiväni ovat täynnä, jotta voin ”mennä häneen sisään”.¹⁴³ Hepreankielisessä Vanhassa testamentissa käytetään verbiä *bô*, joka tarkoittaa sisään menemisen lisäksi sukupuoliyhteyttä. Jaakob tuntee seksuaalista halua Raakelia kohtaan. Laban järjestää hääjuhlat, mutta illalla hän vie Jaakobin teltaan Lean ja Jaakob yhtyy häneen. Petos selviää vasta aamulla. Labanin toiminnan myötä Jaakob saakin karvaasti kokea petetyksi tulemisen, olihan itsekin aiemmin esiintynyt veljenään. Osat olivat vaihtuneet ja petoksen kohde oli nyt Jaakob, mutta juoni oli sama, edelleen toinen sisaruksista esiintyi toisena. Näen tässä symboliikkaa liittyen Jaakobin petokseen isäänsä Iisakia ja veljeään Esautia kohtaan.

Laban lupaa vielä Raakelin vaimoksi Jaakobille, mikäli tämä pysyy palveluksessa toiset seitsemän vuotta. Jaakob viettää häviöviikon Lean kanssa loppuun, jonka jälkeen saa Raakelin vaimokseen. Jaakobin kerrotaan rakastaneen tätä enemmän kuin Leaa.¹⁴⁴ Jaakobilla vaikuttaa olleen vahvat rakkaudelliset tunteet Raakelia kohtaan, siksi hän suostuu ottamaan Lean velvollisuusvaimokseen. Tekstin perusteella päättelen Jaakobin ajautuneen tahtomattaan moniavioisuuteen. Hän olisi voinut jättää Lean huomattaessaan petoksen, mutta ei kuitenkaan tehnyt niin, sillä se olisi varmasti katkaissut välit Labanin perhekuntaan ja haaveet Raakelistä olisi saanut unohtaa. Huomionarvoista on myös, että mikäli Jaakobin tunteet eivät olisi olleet niin vahvat Raakelia kohtaan, tämä olisi saattanut tyytyä pelkästään Leaan. Tämän pohjalta näen Jaakobin toiminnassa yhdistyneen emotionaaliseen rakkauteen liittyvät sanat, teot, sopimukset sekä lupaukset.

Jaakobin ja Raakelin viimein saadessaan toisensa, Jaakob yhtyy Raakeliin. Lapsia heille ei kuitenkaan synny.¹⁴⁵ Suvunjatkaminen ei ollut Vanhassa testamentissa kuitenkaan ainoa hyväksyttävä syy sukupuolielämälle. Patriarkaalisessa mallissa sukupuolielämä kuului olennaisesti hedelmällisessä iässä olevien naisten ja miesten elämään, mutta myös seksuaalinen nautinto oli hyväksyttävää.¹⁴⁶ Seksuaalinen askeesi ei ollut ihanne, vaan sukupuolinen kanssakäyminen oli tyydytettävä perustarve.¹⁴⁷ Tämän perusteella on luonnollista, että lapsettomuudesta huolimatta Jaakobilla ja Raakelilla oli sukupuolielämää. He iloitsivat toistensa läheisyydestä tuntien toisiaan kohtaan eroottista vetovoimaa. Kuitenkin

¹⁴³ 1. Moos. 29:21.

¹⁴⁴ 1. Moos. 29:21–30.

¹⁴⁵ 1. Moos. 29: 30–32

¹⁴⁶ Nissinen 2019, 40.

¹⁴⁷ Nissinen 2006, 20, 23.

Raakelin elämä kehittyi onnettomaksi ja samalla myös Lean elämässä oli ongelma, Jaakobin rakkaudettomuus tätä kohtaan. Raakelin ongelma vastaavasti oli lapsettomuus, joka aiheutti hänelle häpeää. Huomioitavaa on, ettei Jaakob kärsinyt lapsettomuudesta, sillä Lea synnytti hänelle.

Heprealainen Raamattu kertoo Jaakobin tunteista Leaa kohtaan termillä *śānē*, joka viestittää ”vihasta”, ”huonompaan asemaan asettamisesta” ja ”vastenmielisyyden tuntemisesta”. Jaakob ei kohdellut vaimojaan tasapuolisesti, vaan suosi Raakelia ja jopa vihasi Leaa. Toisaalta viha oli luonnollista Labanin petoksen vuoksi. Lea synnytti Jaakobille aluksi neljä poikaa ja lapsien kautta Leassa kasvoi toivo miehensä rakkauden saavuttamisesta.¹⁴⁸ Lapsettomuutensa vuoksi Raakel alkaa kadehtia sisartaan. Hän sanoo miehelleen: ”Anna minulle poikalapsi, jos et niin kuolen”.¹⁴⁹ Ironista tässä on se, että Raakel kyllä kuoli, mutta nimenomaan poikalapsen, Benjaminin, synnytykseen. Vaimonsa vaatimuksen vuoksi Jaakobissa syntyy viha tätä kohtaan ja hän sanoo: ”Olenko Jumalan paikalla, minäkö olen estänyt sinulta kohdun hedelmän?”¹⁵⁰ Heprealainen Raamattu käyttää sanaa *af*, ”viha”. Jaakob siis vihastui vaimolleen ja tässä onkin huomattava, että todelliselle rakastetulle kyetään näyttämään aidot tunteet ja suuttuminenkin on sallittua. Samalla Jaakobin reaktiosta ilmenee perheenpään auktoriteettiasema.

Näen merkittävänä, etteivät lapsettomuus ja siitä johtuneet erimielisyydet erottaneet Jaakobia ja Raakelia toisistaan. Tässä yhteydessä palaan Jaakobin isovanhempien Abrahamin ja Saaran sekä vanhempien, Iisakin ja Rebekan suhteisiin, joista voidaan lapsettomuuden myötä löytää yhtymäkohdat. Avioliitot kestivät lapsettomuuteen liittyvät ongelmat ja jokainen aviopari pyrki toiminnallaan vaikuttamaan jälkeläisten saamiseen, Saara ja Rebekka molemmat tarjosivat miehilleen orjattarensa sivuvaimoksi, ja Iisak kääntyi asiassa Jumalan puoleen. Genesis kertoo Raakelin pyytäneen Jaakobia tekemään orjattarensa Bilhan kanssa lapsia, jotka tulisivat hänen omikseen. Tämän vuoksi Jaakob yhtyi Bilhaan, joka synnytti pojan, mutta myöhemmin myös Raakel tuli raskaaksi Jumalan kuultua hänen rukouksensa.¹⁵¹

Tekstistä ilmenee suoraan, ettei Raakel ei ollut tyytyväinen osaansa huolimatta asemastaan Jaakobin lempivaimona. Huolimatta siitä, että Bilha oli synnyttänyt hänelle jopa kaksi poikaa, lapsettomuus vaivasi edelleen. Siksi hän pyysi Lealta tämän poikansa kokoamia lemменmarjoja. Saadakseen ne, Raakel lupasi, että Jaakob saa viettää yön Lean kanssa.¹⁵²

¹⁴⁸ 1. Moos. 29:31–35.

¹⁴⁹ 1. Moos. 30:1.

¹⁵⁰ 1. Moos. 30:2.

¹⁵¹ 1. Moos. 30:3–5, 23.

¹⁵² 1. Moos. 30:14–15.

Lemmenmarjoihin arveltiin liittyvän maagisia mahdollisuuksia ja ne liitettiin hedelmällisyyteen. Niiden uskottiin synnyttävän eroottisia tunteita marjan tarjoajaa kohtaan ja myötävaikuttavan raskaaksi tulemiseen. Nykytiedon mukaan marja sisältää hallusinogeeniä.¹⁵³ Heprealainen Raamattu käyttää yön viettämisestä termiä, *šākab* mikä merkitsee ”sukupuoliyhteydessä olemista. Näen huomionarvoiseksi Raakelin lupaaman yhteisen yön Lean kanssa, sillä tulkitsem sen viestittävän siitä, että Jaakob vietti pääsääntöisesti yönsä Raakelin kanssa, eikä hänellä Lean kanssa ollut sukupuolielämää. Siksi vaikuttaa siltä, että hän ei pitänyt Leaa lainkaan vaimonaan. Lean ja Raakelin toiminta voidaan vastaavasti nähdä typeränä ja lapsellisena. He kilpailivat kypsytymättömästi miehensä rakkaudesta lapsien ja orjattariensa kautta. Samalla molemmat vaikuttavat olleen aina vain onnettomampia avioliitoissaan. Heidän toimintansa kuitenkin vahvisti Jaakobin seksuaalista viriiliyttä, hänellä oli ilmeisesti säännöllistä seksuaalista kanssakäymistä Raakelin kanssa, sekä satunnaisesti Lean, Silpan ja Bilhan kanssa.

Raakelin tuska lapsettomuudesta ei mielestäni tekstin perusteella viittaa rakkauden tunteisiin Jaakobia kohtaan, vaikkakin hän toivoi synnyttävänsä Jaakobille poikia. Motiivit raskauteen olivat pääasiallisesti itsekkäitä liittyen lapsettomuudesta aiheutuvaan häpeään. Ajatuksiani tukee heprean kielen ilmaisu *herpa*, joka tarkoittaa ”lapsettomuudesta aiheutuvaa pilkkaa ja häpeää”. Termi ilmenee Heprealaisessa Vanhassa testamentissa Raakelin synnyttäessä pojan, jolloin hän toteaa Jumalan ottaneen pois tältä lapsettomuudesta aiheutuvan häpeän.¹⁵⁴

Kun Raakel oli synnyttänyt pojan, Jaakob pyytää Labanilta, että tämä päästäisi hänet perheineen menemään omaan paikkaansa ja maahansa.¹⁵⁵ Jaakobilla saattoi olla koti-ikävä, mutta mahdollista on, että hän halusi esitellä isälleen Iisakille Raakelin ja jälkikasvunsa. Hänellä saattoi olla halu osoittaa isälleen, kuinka isoisälle Abrahamille annettu lupaus oli käymässä toteen tämän suuren poikalauman myötä. Lisäksi arvelen hänen tunteneen ylpeyttä Raakelistä ja pojastaan haluten näyttää saavuttamansa onnen. Jaakob saattoi myös tuntea, että on aika lähteä kotiin ja aloittaa uudestaan puhtaalta pöydältä. Ehkä hän oli jo kiusaantunut vaimojensa kilpailusta jälkikasvun suhteen ja ajatteli maisemanvaihdon rauhoittavan tilannetta.

¹⁵³ Valkama 2010, 116.

¹⁵⁴ 1. Moos. 30:23–24

¹⁵⁵ 1. Moos. 30:25.

Jaakobin kohdatessa Esaun, hän asettaa orjattaret poikineen ensimmäisiksi ja Lean ja tämän pojat heidän taakseen sekä Raakelin ja Joosefin heidän taakseen.¹⁵⁶ Hebreankielinen Vanha testamentti käyttää sanoja *ri'son*, ensimmäinen ja *'h^arun*, takana oleva. Termit viestittävät mielestäni selkeästi arvojärjestyksestä, johon Jaakob oli vaimonsa ja jälkikasvunsa luokitellut. Lisäksi tämä edelleen kertoo siitä, ettei Jaakob pitänyt Leaa ja Raakelia tasapuolisina vaimoinaan. Raakelia ja Joosefia hän suojeli niin kuin perheenpään kuuluukin asettaen heidät kaikkien muiden taakse, jotta heille ei sattuisi mitään. Mielestäni tästä heijastuu se, että Raakel oli Jaakobin varsinainen vaimo, muut olivat vain ”velvollisuuksia”.

Jaakobin rakkaus vaimoaan kohtaan ilmenee myös Raakelin kuollessa matkalla Efrataan. Nainen odottaa toista lastaan ja synnytys käynnistyy matkalla. Hän synnyttää pojan, ja kuolee itse sen jälkeen. Raakel antaa pojalle nimeksi Benoni, mutta Jaakob muuttaa nimen myöhemmin Benjaminiksi.¹⁵⁷ Jaakob hautaa vaimonsa tien varteen ja pystyttää muistomerkin tämän kunniaksi.¹⁵⁸ Hän halusi varmasti rakkaimman vaimonsa muiston säilyvän kirkkaana ja muistomerkin pystyttäminen oli arvokas tapa kunnioittaa vaimoa. Lisäksi on muistettava, että aviomiehen oli ajan tavan mukaan järjestettävä vaimonsa hautajaiset. Raakelin kuoleman jälkeen Jaakobin rakkaus häneen säilyi vahvana, mikä ilmenee hänen suhtautumisessa poikiinsa. Jaakob rakasti Joosefia ja Benjaminia enemmän kuin muita poikiaan. Mahdollisesti Jaakob näki pojissaan Raakelin muiston. Toisaalta voi myös olla, että Jaakob oli omaksunut lasten suosimisen omasta lapsuudestaan, olihan itse ollut äidilleen rakkaampi.¹⁵⁹ Ehkä hänelle lasten epätasa-arvoinen kohtelu oli luonnollista. Toisaalta rakkaudesta Raakelin kertoo se, että lempilapset olivat nimenomaan Raakelin synnyttämiä, olisihan Jaakobilla ollut suuren lapsilukunsa johdosta mahdollista valita suosikeikseen myös muita poikia. Raakelin pojat kuitenkin valikoituvat hänen ”lellikeikseen”. Vielä kuolinvuoteellaan Jaakob muistelee Raakelia todeten, että Mesopotamiasta palatessa hänen rinnaltaan kuoli Raakel.¹⁶⁰ Hebreankielinen Vanha testamentti käyttää prepositiota *'al*, joka käännetään luona, vierellä. Ilmeistä on, että Jaakob tunsi Raakelin olleen lähellään koko tämän elämän ajan ja läheisyys oli hänelle luonnollinen ja merkittävä osa elämää.

¹⁵⁶ 1. Moos. 33:2.

¹⁵⁷ 1. Moos. 35:18

¹⁵⁸ 1. Moos. 35: 19–20.

¹⁵⁹ 1. Moos. 25:28

¹⁶⁰ 1. Moos. 48:7

5. Johtopäätökset

Tutkimuksessani tarkastelin Heprealaisen Raamatun pohjalta, sisältyikö patriarkkojen avioliittoihin emotionaalista rakkautta. Käsittelin sitä sukupuolielämän, kärsivällisyyden, vetovoiman, uskollisuuden ja luottamuksen valossa. Määrittelin emotionaalista rakkautta Johnsonin (2005), Sternbergin (1986), Fisherin (1995), Määtän (2000) sekä Määtän & Uusiautin (2014) rakkautta käsittelevien tutkimuksien pohjalta. Johnson tarkastelee rakkautta osana ihmisen elintärkeitä toimia. Se nähdään olennaisena, tärkeänä ja luonnollisena osana ihmisen elämää. Samalla se on eräänlainen ihmisen sisällä vaikuttava voima, jolla on tarve tulla ilmaistuksi. Sternberg lähestyy rakkautta kolmiona, jonka kulmat edustavat läheisyyttä, intohimoa ja sitoutumista. Fisher näkee rakkauteen liittyvän perusfysiologian, joka ilmenee kahden ihmisen välisenä kemiana ja vetovoimana. Lisäksi hän kuvailee rakkauteen liittyvän naisen ja miehen välisen alkuperäisen kanssakäymisen, jonka avulla syntyy lisääntymiseen tarvittava suhde. Määtän näkökulma rakkaustutkimukseen liittyy kestävään parisuhteeseen. Määtä ja Uusiautti käsittelevät rakkauteen liittyviä elementtejä sekä molempien osapuolien vastuuta huolehtia sekä rakkaudesta, että parisuhteesta. Lisäksi he tarkastelevat rakkautta tunteiden valossa. Edellä mainittujen tutkijoiden pohjalta tarkoitan tutkimuksessani emotionaalisella rakkaudella toista kohtaan tunnettua voimakasta tunnetta, johon liittyy seksuaalinen vetovoima ja jännite sekä kaipuun tunne toista kohtaan. Emotionaalista rakkautta osoittavat teot ilmenevät sanojen, tekojen, läheisyyden sekä huolenpidon kautta.

Oleellisessa osassa tutkimustani on myös patriarkkojen maskuliinisuus ja tarkastelin, kuinka se vaikutti emotionaalisen rakkauden ilmentymiseen heidän avioliitoissaan. Maskuliinisuuden ihanne ja emotionaalinen rakkaus liittyvät tutkimuksessani yhteen sillä, on oletettavaa patriarkkojen pyrkineen täyttämään ajan maskuliinisuuden ihanteet, mikä heijastuu väistämättä heidän käytökseensä. Tämän vuoksi tarkastelin Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin emotionaalisen rakkauden ilmentämistä hegemonisen maskuliinisuuden kautta. Maskuliinisuuden analyysin merkittävyys ilmenee patriarkoille annetuista sukupuolirooleista, joihin kohdistetut merkitykset, odotukset ja valta-asemat ovat vaikuttaneet heidän toimintaansa. Tutkimuksessani määrittelen hegemonisen maskuliinisuuden ominaisuuksia olevan rohkeus, taistelukyky, seksuaalinen aktiivisuus naisen kanssa, auktoriteetti, fyysinen voima, seksuaalinen itsehillintä, viisaus, jälkeläiset sekä perhekunnan suojelu. Kyseiset piirteet kuvaavat Vanhan testamentin ajan maskuliinista mieshenkilöä luoden kehykset miehen käytökselle. Tämän vuoksi minua kiinnostaa, miten emotionaalinen rakkaus ylipäättään sopii hegemonisen maskuliinisuuden profiiliin. Kiinnostukseni kohdistuu hegemonisen maskuliinisuuden ja emotionaalisen rakkauden yhdistämiseen mieshenkilössä ja

sen pohjalta pohdin, voiko hegemoninen mieshenkilö osoittaa emotionaalista rakkautta. Mikäli se on mahdollista, pyrin selvittämään emotionaalisen rakkauden ilmenemismuotoja patriarkkojen avioliitoissa. Mahdollista on myös, että hegemonisen maskuliinisuuden ihanteeseen emotionaalinen rakkaus ja sen ilmentäminen eivät sovi, tällöin on tarkasteltava muunlaisia maskuliinisuuden piirteitä.

Tutkimusmetodini oli narratiivikritiikki, jossa teksti nähdään itsenäisenä kokonaisuutena. Huomiota ei kiinnitetä sen alkuperään, toimitukselliseen historiaan tai tekstin kirjoittajan ja oletetun yleisön tavoitteisiin tekstiin liittyen. Tekstiä luetaan itsenäisenä kokonaisuutena ja motiivina on tunnistaa siitä sen tietyt rakenteet, henkilöhahmot, kielelliset ominaisuudet, juoni sekä näkökulma. Tällöin otetaan sisäislukijan rooli, jolloin pyritään pääsemään tekstin sisään, jotta kyettäisiin tutkimaan mahdollisimman tarkasti päähenkilöiden tunteita ja toimintaa tekstin omista lähtökohdista. Olen siis pyrkinyt samastumaan tekstin sisäislukijaan, joka luo tekstille sisältöä. Metodissa tekstin todelliseen lukijaan ja tekijään ei kiinnitetä huomiota.

Patriarkkakertomuksien tapahtumat poikkeavat toisistaan, siksi jokaisesta tarinasta oli pääteltävissä emotionaalista rakkautta erilaisien elementtien kautta. Pääsääntöisesti patriarkkojen käytös ilmensi emotionaalista rakkautta. Tavoitteeni oli tutkia sitä myös heprealaisen sanaston avulla. Abrahamin ja Saaran kertomuksessa varsinainen heprealainen sanasto ei kuitenkaan ilmentänyt rakkautta. Iisakin ja Rebekan kertomuksessa sanastosta saattoi päätellä jo enemmän emotionaalisen rakkauden ilmenemistä. Jaakobin ja Raakelin kertomukseen liittyen, heprealainen sanasto kertoi ja tarjosi enemmän pääteltävää parin välisestä emotionaalisesta rakkaudesta kuin edeltävät patriarkkakertomukset.

Tutkimukseni perusteella Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin avioliittoihin sisältyy emotionaalista rakkautta. Jokainen patriarkka tunsi vaimoaan kohtaan emotionaalista rakkautta, joka ilmeni samankaltaisina toimintoina ja käyttäytymismalleina patriarkkojen maskuliinisuuden ja siihen liitettyjen odotusten kautta. Patriarkkojen toimesta tapahtunut puolisoista ja parisuhteesta huolehtiminen ilmeni kertomuksista suoraan, mikä ei ole yllättävää, sillä huolenpito perhekunnasta liittyi myös hegemoniseen maskuliinisuuteen.

Ajan ihanteellinen maskuliinisuus kytkeytyi tarinoissa paikoin patriarkkojen käytökseen ohjaillen heidän toimintaansa tiedostetusti tai tiedostamatta. Perhekunnan suojelun lisäksi se ilmeni heidän avioliitoissaan seksuaalisen viriiliyden ja itsehillinnän, auktoriteetin sekä jälkeläisten kautta. Jälkeläisten saaminen tuotti jokaisessa avioliitossa haasteita hedelmättömyyden vuoksi, jota patriarkat itse eivät kokeneet suurena ongelmana. Miehillä olisi ollut oikeus ottaa itselleen ajan tavan mukaisesti sivuvaimo, patriarkoista kukaan ei

kuitenkaan omatoimisesti siihen ryhtynyt. Patriarkat näyttäytyvät kertomuksissa uskollisina vaimoilleen ja kärsivällisesti he kestävät lapsettomuuden, mikä viestittää emotionaalisen rakkauden tunteista naisia kohtaan. Lapsettomuus olikin enemmän vaimojen ongelma ja siksi Saara ja Rebekka tarjosivat miehilleen orjattarensa yhdyttäviksi.

Jälkeläisiin liittyen emotionaalinen rakkaus vaimoja kohtaan ilmenee myös siitä, että Abraham ja Jaakob ottivat itselleen lempilapset rakastamiensa vaimojen synnyttämistä pojista, Abrahamin suosikki oli Iisak, ja Jaakob kohteli muita paremmin Joosefia ja Benjaminia. Myös Iisak oli valinnut itselleen suosikkipojan hänen ja Raakelin kaksospojista. Tässä yhteydessä tulee ilmi, että hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvä perhekunnan suojele ei toteutunut tasa-arvoisesti. Tämä näkyi myös siinä, että Abraham ja Jaakob eivät antaneet sivuvaimoilleen tasa-arvoista asemaa Saaran ja Raakelin rinnalla. Toisaalta sen ajan hierarkkisessa yhteiskunnassa vaimojen tasa-arvoinen kohtelu ei ollut tavoite. Sivuvaimoilla oli oma kyseenalaistamaton statuksensa, mikä heijastui Abrahamin toiminnassa Hagaria kohtaan. Omatoimisesti hän ei olisi halunnut ajaa Hagaria ja Ismaelia pois, vaan teki Sen Saaran käskystä ja Herran johdattuksesta. Vastaavasti Lea ja Raakel olivat samanarvoisessa asemassa, Lea voidaan nähdä jopa hieman Raakelia korkeammassa asemassa, koska hän oli Jaakobin ensimmäinen vaimo. Tämä ei kuitenkaan ilmene Jaakobin tavassa kohdella Leaa, sillä hän nosti Raakelin korkeammalle.

Kertomuksista tuli esille kiintymys, uskollisuus ja kärsivällisyys puolisoa kohtaan, vaikkakin paikoin se tuli esiin epäsuorasti heijastuen sekä miesten, että naisten käytöksestä kumppania kohtaan. Patriarkkojen toiminnasta ilmeni lojaalius varsinaisia vaimoja, Saaraa, Rebekkaa ja Raakelia kohtaan. Vaimojen osalta tämä näkyi parhaiten Saaran ja Rebekan käytöksessä liittyen miesten valehteluun sisaruussuhteisiin liittyen. Molemmat naiset joutuivat hyväksymään avioliittojensa salailun, jonka myötä he vielä joutuivat vaimoiksi vieraille miehille. Saaran osalta kiintymys ilmenee jo tarinan alussa hänen seurattessaan Abrahamia tuntemattomaan maahan. Huomioitavaa kuitenkin on, että naisilla ei ollut päätösvaltaa. Miehellä oli auktoriteettiasema ja naisen oli sopeuduttava tämän päätöksiin. Vastaavasti Raakelin tunteista Jaakobia kohtaan on pääteltävissä vähiten. Toisaalta vaikuttaa selvältä, että hän tunsi emotionaalista rakkautta miestään kohtaan, mutta hänen teoistaan se ei varsinaisesti ilmene. Raakelin ajan tuntui täyttävän huoli jälkeläisten saamisesta, mikä ilmenee eräänlaisena kilvoitteluna Lean kanssa, johon heidän orjattarensa joutuivat myös mukaan. Raakel näyttäytyy tarinassa paikoin onnettomana naisena, mutta tulkitsen sen johtuvan lapsettomuudesta, eikä niinkään tyytymättömyydestä puolisoaan kohtaan.

Naisten kokemista rakkaudentunteista patriarkkoja kohtaan Genesis ei siis suoraan kerro. Muutenkin naisten elämästä kerrotaan vain rajoitetusti, joten naisten kokema emotionaalinen rakkaus puolisojaan kohtaan on vain pääteltävissä Heprealaisen Raamatun tekstien pohjalta, rivien välistä. Tällöin ei luonnollisesti varmaa tietoa naisten tunteista saada, mutta heidän käytöksensä puolisoja kohtaan viestittää emotionaalisen rakkauden tuntemuksista. Toisaalta on huomioitavaa naisten olleen miehiensä holhouksen alla, joten heidän toimienkaan perusteella ei voida saada varmaa tietoa emotionaalisesta rakkaudesta puolisoa kohtaan.

Emotionaaliseen rakkauteen liitettävä sukupuolinen kanssakäyminen kuvastui kaikista kolmesta avioliitosta. Iäkkyytensä vuoksi Saara epäili, voisiko hänessä enää syttyä halu. Tästä on pääteltävissä, että vanhuuden myötä Abrahamin ja Saaran sukupuolielämä oli ainakin vähentynyt, mutta joka tapauksessa sitä oli aikaisemmin ollut. Iisakin ja Jaakobin avioliitoissa sukupuolielämä näytti olleen osa avioliittoa, sillä molemmissa toimittiin aktiivisesti perheenisäyksen toivossa. Jokaiseen avioliittoon liittyvästä hedelmättömyydestä ei olisi ollut tietoa ilman aktiivista sukupuolielämää.

Iisakin ja Jaakobin tarinoissa ilmeni termi *'āhab*, joka kertoo heidän rakastaneen vaimojaan. Termiä ei käytetty Abrahamin ja Saaran kertomuksessa. Tämän vuoksi Iisakin ja Jaakobin avioliittojen voidaan tulkita olleen intohimoisempia ja sisältäneen vahvaa emotionaalista rakkautta. Verbi *'āhab* ilmenee Genesiksessä kuitenkin heidän suhteidensa alussa, jolloin tunteet ovat varmasti alkuhuumassa olleet voimakkaita. Myöhemmin, tarinoiden edetessä kyseinen termi ei tule enää esille. Vastaavasti Abrahamin ja Saaran avioliiton alusta Heprealainen Raamattu ei kerro lainkaan, joten se voi olla syynä, että heidän välistään rakkautta ei tuoda sanatasolla suoraan esille.

Abrahamin ja Saaran suhteesta heijastuu ajatus keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta, luottamuksesta ja kunnioituksesta. Molempien toiminta, sanat ja teot viestittävät emotionaalisesta rakkaudesta. Etenkin tämä ilmenee hedelmättömyydestä, jota ei pariskunnan välillä nähdä ongelmana, vaan se on ikään kuin hyväksytty luonnolliseksi osaksi avioliittoa. Genesis ei kerro heidän välillään olleen tyytymättömyyttä, riitaa tai syyttelyä asian suhteen. Abrahamille riitti Saara ilman jälkeläisiä, vaikkakin jälkeläiset olivat tärkeä miehisiyyden mitta. Abraham osoittikin hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvää seksuaalista itsehillintää, eikä pyrkinyt hankkimaan itselleen jälkeläisiä sivuvaimojen kautta.

Abrahamin toiminta heijastaa monissa kohdin emotionaalista rakkautta Saaraa kohtaan ja samalla siihen nivoutuu ajan ihanteellisen maskuliinisuuden elementtejä. Vahvimmin hegemoninen maskuliinisuus ilmenee perhekunnan suojeluna, mikä samalla osoittaa

emotionaalista rakkautta vaimoa kohtaan. Sisareksi väittäminen voidaan myös tulkita rakkaudenosoitukseksi, sillä oletettavasti Abraham halusi itsensä lisäksi suojella vaimoaan leskeydeltä. Tällöin toiminta voidaan tulkita perhekunnan suojeluksi.

Abraham toimii usein vaimoaan kunnioittavilla tavoilla, mikä viestittää siitä, ettei hän halunnut Saarelle vaikeuksia tai ikäviä kokemuksia. Abrahamin toiminta oli sekä Saaraa, että Iisakia suojeleva, jonka myötä hän näyttäytyy perhettään suojelevana auktoriteettina.

Abraham antoi vaimolleen luvan kurittaa Hagaria ja myöhemmin hän vielä ajoi Hagarin ja Ismaelin pois luotaan. Abraham oli siis ehdottoman uskollinen ensimmäiselle vaimolleen Saarelle ja heidän yhteiselle pojalleen Iisakille, mikä viestittää vahvasta emotionaalisesta rakkaudesta puolisoa kohtaan. Samalla toiminta kertoo Abrahamin maskuliinisuudesta perhekunnan suojelun ja perheenpään auktoriteettiaseman myötä. Myös Hagar ja Ismael kuuluivat Abrahamin perhekuntaan, mutta Saaran vuoksi tämä lähetti heidät pois.

Aabrahamille oli tärkeämpää huolehtia Saaran ja Iisakin hyvinvoinnista, kuin suojella koko perhekuntaansa. Käytös kertoo myös Abrahamin tahdosta huolehtia parisuhteestaan Saaran kanssa, mutta ei Hagarin kanssa. Muistettava on, että myös Abrahamin ja Hagarin välillä oli parisuhde. Tätä suhdetta Abraham ei nähnyt tarpeelliseksi suojella.

Iisakin ja Rebekan välisestä emotionaalisesta rakkaudesta Genesis kertoo suoraan. Heidän tapaamisensa kaivolla ilmentää molemminpuolista rakkautta heti ensisilmäyksellä. Iisak vei tytön äitinsä teltaan, mikä oli suuri kunnianosoitus Rebekalle. Iisak nosti Rebekan samalle tasolle äitinsä kanssa ja Heparalaisen Raamatun mukaan Iisak rakastikin äitiään suuresti. Ensitapaamiseen liittyy selkeästi vetovoimaa ja seksuaalista halua toista kohtaan viestittäen parin välisestä emotionaalisesta rakkaudesta. Iisakin tuntemasta emotionaalisesta rakkaudesta kertoo myös se, että tämä väitti Gerarissa Rebekkaa siskokseen, vaikkakin toisaalta se voidaan tulkita myös pelkurimaiseksi käytökseksi. Kuitenkin oletettavaa on, että Iisak halusi suojella perhettään, Rebekkaa ja poikiaan ja toimi täten ajan ihanteellisen maskuliinisuuden mukaisesti perhekuntaansa suojellen. Kuten isänsä Abraham, ei myöskään Iisak halunnut saattaa vaimoaan leskeksi. Edelleen selkeä osoitus parin välisestä emotionaalisesta rakkaudesta ilmenee Gerarissa, jossa kuningas Abimelek näki Iisakin hyväilevän Rebekkaa. Tämä viestittää heidän läheisyysdentarpeistaan toisiaan kohtaan. He olivat joutuneet erilleen toisistaan ja avioliittoon kuuluva sukupuolielämä ja hellyys olivat joutuneet tauolle. Kaipuu toisen lähelle oli kuitenkin suuri ja tilaisuuden tullessa Iisak ei kyennyt hillitsemään itseään.

Iisak osoitti kärsivällisyyttä, mutta myös uskollisuutta vaimoaan kohtaan. Tämä vahvistaa ajatusta patriarkan tuntemasta emotionaalisesta rakkaudesta avioliitossaan.

Kärsivällisyys ilmenee hedelmättömyyden, mutta myös Rebekan tekemän petoksen kautta. Iisak ei ottanut itselleen sivuvaimoa jälkeläisten toivossa ja siksi hän osoitti seksuaalista itsehillintää ilmentäen hegemonista maskuliinisuutta. Iisak kääntyi asiassa Jumalan puoleen haluten auttaa vaimoaan tulemaan raskaaksi. Hänellä oli tarve vastata Rebekan tarpeisiin sekä huolehtia parisuhteesta ja tämä osaltaan kertoo emotionaalisen rakkauden ilmentymisestä. Toisaalta hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyivät jälkeläiset, joten Iisak halusi varmasti vastata myös siihen, omaan tarpeeseensa. Rebekan petollinen toiminta miestänsä kohtaan heijastaa aviopuolisoiden välisen yhteenkuuluvuuden tunteen sekä uskollisuuden hiipumista. Petoksesta huolimatta Iisak ilmentää vielä kärsivällisyyttä ja siten emotionaalista rakkautta vaimoaan kohtaan käskemällä Jaakobia hankkimaan itselleen puolison Mesopotamiasta, jotta Rebekka ei menettäisi elämänhaluaan. Patriarkan käsky osoittaa hegemonista maskuliinisuutta ilmentäen perheenpään auktoriteettiasemaa, samalla havaittavissa on toisen tarpeisiin vastaamista, parisuhteen huolehtimista sekä perhekunnan suojelua. Iisak osoittaa toiminnallaan uskollisuutta vaimoaan kohtaan, mistä heijastuu vahva emotionaalinen rakkaus, koska taustalla on Rebekan petollinen toiminta. Kaikesta huolimatta Iisak halusi vaimolleen pelkkää hyvää.

Vahvimmat emotionaalisen rakkauden piirteet ilmenevät Jaakobin ja Raakelin kertomuksessa, jossa Jaakobin vahvat tunteet Raakelia kohtaan tulevat korostuneesti esille siinä, että Jaakob uhrautuu toimimaan tietyillä tavoilla Raakelin vuoksi. Jaakob työskenteli enolleen Labanille ilmaiseksi vuosien ajan Raakelin vuoksi. Lisäksi Jaakob tuli myös petetyksi Labanin taholta. Tässä yhteydessä huomattava Jaakobin selkeästi alisteinen asema Labanin suhteen. Laban määritteli Jaakobin toiminnan. Hän päätti tämän avioliitoista antaen petoksen kautta Jaakobille ensiksi vaimoksi Lean ja vasta myöhemmin Raakelin. Jaakobilla ei ollut sananvaltaa suhteessa Labaniin. Hän toimi enonsa käskyjen mukaisesti. Vuosien ajan ilmainen työskentely on selkeä todiste patriarkan tunteista Raakelia kohtaan, mutta myös Lean ja vielä myöhemmin Bilhan ottaminen vaimoksi viestittää miehen tehneen kaikkensa Raakelin eteen. Lisäksi Genesis kertoo myös suoraan Jaakobin rakastaneen Raakelia.

Jaakobilla oli 12 poikaa sekä tytär Dina, mikä ilmentää tämän hegemonista maskuliinisuutta. Hän oli mitä ilmeisemmin seksuaalisesti aktiivinen. Hänellä oli Raakelin lisäksi vaimonaan Lea sekä orjattaret Bilha ja Silba, mutta Genesis antaa käsityksen, jonka mukaan Jaakob vietti tavallisesti yönsä Raakelin kanssa. Tämä kertoo myös yhteisestä sukupuolielämästä sekä vetovoimasta toista kohtaan. He nauttivat toistensa seurasta ja heillä oli tarve läheisyyteen toistensa kanssa ja kyseiset elementit pitivät huolta myös parisuhteen tilasta. Emotionaalinen rakkaus avioliitossa vaikuttaa selvältä.

Isoisänsä ja isänsä tavoin Jaakob suojeli perhekuntaansa, mistä ilmenee hegemoninen maskuliinisuus sekä sen myötä emotionaalinen rakkaus. Perhekunnan suojelu ei ollut kuitenkaan tasa-arvoista. Kohdatessaan pettämänsä veljensä Esaun, Jaakob jaotteli perheensä siten, että Raakel ja Joosef saivat vahvimman suojelun. Tämä osoittaa selkeää emotionaalista rakkautta Raakelia kohtaan. Jaakob oli kaikin tavoin uskollinen vaimolleen. Edelleen uskollisuus ilmenee Raakelin kuoleman jälkeen, jolloin Jaakob alkoi kohdella Raakelin poikia, Joosefia ja Benjaminia paremmin kuin muita poikiansa. Jaakob ei siis rakastanut vaimojaan ja poikiaan tasa-arvoisesti. Lean tämä nai velvollisuudesta, eikä arvostanut häntä. Jaakobin elämän täytti Raakel sekä myöhemmin vielä Joosef ja Benjamin. Jaakob eli ikään kuin hänellä olisi ollut vain yksi vaimo. Hänen elämänsä suuri rakkaus oli Raakel.

Patriarkkakertomuksissa emotionaalinen rakkaus vie kertomuksia eteenpäin. Jokaisessa avioliitossa on ongelmansa, mutta puolisoiden yhteenkuuluvuuden tunne ja patriarkkojen maskuliinisuuteen liitettävä perhekunnan suojelu pitivät suhteita yllä kertoen emotionaalisesta rakkaudesta. Etenkin perhekunnan suojelu oli patriarkkojen käyttäytymistä ohjaileva piirre. Kaikki heidän toimintansa voidaan ainakin tulkita perhekunnan suojeluksi, sillä se oli perheenpään tehtävä. Kyseessä on myös kerronnallisesti tärkeä elementti liittyen perhekunnan jatkumiseen. Ilman tätä elementtiä, emotionaalisen rakkauden ilmenemistä olisi ollut haasteellisempaa tulkita. Samalla voidaan kuitenkin myös pohtia, kuinka paljon perhekunnan suojelu todellisuudessa vastasi emotionaaliseen rakkauteen, vai oliko se enemmänkin mieheltä odotettu roolisuoritus. Joka tapauksessa tämän tutkimuksen myötä näen sen heijastavan emotionaalista rakkautta.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Biblia Hebraica Stuttgartensia

1997 Biblia Hebraica Stuttgartensia. Ediderunt K. Elliger et W. Rudolph et al. Editio quinta emendata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Aejmelaeus, Anneli, Jokiranta, Jutta, Pakkala, Juha & Valkama, Kirsi

2015 Ihan täyttä hepreaa. Raamatun heprean oppikirja. Helsinki: Kirjapaja.

Liljeqvist, Matti

2010 Vanhan testamentin heprean ja aramean sanakirja. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Kirjallisuus

Ahola, Minna, Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi

2006 Seksuaalisuus kristinuskon historiassa. Teoksessa Taivaallista seksiä. Kristinuskko ja seksuaalisuus. Toim. Ahola, Minna, Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 7–11.

Alanko, Vilja & Hakala, Anna-Riina

2019 Näkökulmia sukupuolen, uskonnon ja historian risteyksestä. Teoksessa Sukupuoli Raamatun maailmassa. Toim. Asikainen, Susanna & Uusimäki, Elisa. Helsinki: Suomen Eksegeettisen seuran julkaisuja. 19–31.

Block, Daniel, I.

2003 Marriage and Family in Ancient Israel. Teoksessa Marriage and Family in the Biblical World. Toim. Campbell, Ken, M. Illinois: InterVarsity Press. 33–103.

Carrigan, Tim., Connell, Bob & Lee, John

1985 Toward a New Sociology of Masculinity. Teoksessa The Masculinity Studies Reader. Toim. Adams, Rachel & Savran, David. Malden, MA: Blackwell. 99–118.

Clines, David, J., A.

1995 David the Man. The Construction of Masculinity in the Hebrew Bible. Teoksessa Clines, David J. A., Interested Parties: The Ideology of Writers and Readers of the Hebrew Bible. JSOTSup, 205. Sheffield: Sheffield Academic Press. 212–243.

Connell, R.W.

1995 Masculinities. Cambridge and Oxford: Polity Press.

- Connell, R.W.
2005 Masculinities. Second Edition. Berkeley: University of California Press.
- Creangă, Ovidiu
2019 Introduction. Teoksessa Hebrew Masculinities Anew. Toim. Creangă, Ovidiu. Hebrew Bible Monographs. Sheffield Phoenix Press 2019. 1–15.
- Eilberg-Schwartz, Howard
1994 God's Phallus and Other Problems of Men and Monotheism. Boston: Beacon Press.
- Fisher, Helen
1995 The Nature and Evolution of Romantic Love. Teoksessa Romantic Passion. A Universal Experience? Toim. Jankowiak, William. New York: Columbia University Press.
- Haddox, Susan, E.
2010a Favoured Sons and Subordinate Masculinities. Teoksessa Men and Masculinity in the Hebrew Bible and Beyond. Toim. Creangă, Ovidiu. Sheffield: Sheffield Phoenix Press. 2–19.
- Haddox, Susan, E.
2010b The Lord is with You, You Mighty Warrior: The Question of Gideon's Masculinity, Proceedings 30. 70–87.
- Haddox, Susan, E.
2011 Metaphor and Masculinity in Hosea. Studies in Biblical Literature, 141. New York: Peter Lang.
- Hamori, Ester. J.
2015 Women's Divination in Biblical Literature. Prophecy, Necromancy and Other Arts of Knowledge. Yale University Press.
- Gravett, Sandra, L., Bohmbach, Karla, G., Greifenhagen, F., V. & Polaski, Donald, C.
2008 An introduction to the Hebrew Bible. A Thematic Approach. Louisville. Kentucky: Westminster John Knox Press.
- Gunn, David, M.
1999 Narrative Criticism. Teoksessa To Each Its Own Meaning. An Introduction to Biblical Criticisms and Their Application. Toim. McKenzie, Steven, L. & Haynes, Stephen, R. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press. 201–229.
- Hakola, Raimo
2017 Evankeliumit kertomuksina Uuden testamentin tutkimuksessa. Teoksessa Sisäänkäyntejä Raamattuun. Tulkitsijan kirja. Toim. Luomanen, Petri, Huttunen, Niko & Virtanen, Kalevi. Helsinki: Kirjapaja. 91–111.

- Johnson, Paul
2005 Love, Heterosexuality and Society. London & New York: Routledge.
- Laato, Antti
2018 Vanhan testamentin selityksraamattu I. Laki. Kauniainen: Perussanoma.
- Luomanen, Petri
2013 Johdanto. Teoksessa Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen. Toim. Luomanen, Petri, Jokiranta, Jutta & Lehtipuu, Outi. Suomen Eksegeettinen Seura, 11–30.
- Meyers, Carol
2013 Rediscovering Eve. Ancient Israelite Women in Context. New York: Oxford University Press.
- Määttä, Kaarina
2000 Kestävä parisuhde. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Määttä, Kaarina & Uusiautti Satu
2014 Rakkaus tunteita taitoja tekoja. Helsinki: Kirjapaja.
- Nissinen, Martti
1992 Seksuaalisuus ja raamatuntulkinta. Teoksessa Naisia Raamatussa. Viisaus ja rakkaus. Toim. Sollamo, Raija & Dunderberg, Ismo. Helsinki: Yliopistopaino. 170–208.
- Nissinen, Martti
2006 Ruumiillinen ihminen Vanhassa testamentissa. Teoksessa Taivaallista seksiä. Kristinuskko ja seksuaalisuus. Toim. Ahola, Minna, Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 15–30.
- Nissinen, Martti
2013 Perhe ja sukupuolisuhteiden hierarkia Raamatun teksteissä. Teoksessa Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen. Toim. Luomanen, Petri, Jokiranta, Jutta & Lehtipuu, Outi. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 191–209.
- Nissinen, Martti
2016 Relative masculinities in the Hebrew Bible/Old Testament. Teoksessa Being a Man. Negotiating Ancient Construct of Masculinity. Toim. Zsolnay, Ilona. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group. 221–247.

Nissinen, Martti

- 2019 Sukupuolielämää Vanhan testamentin teksteissä. Teoksessa Sukupuoli Raamatun maailmassa. Toim. Asikainen, Susanna & Uusimäki, Elisa. Helsinki: Suomen Eksegeettisen seuran julkaisuja. 32–51.

Olson, Dennis. T.

- 2006 Untying the Knot? Masculinity, Violence, and the Creation-Fall Story of Genesis 2-4. Teoksessa Engaging the Bible in a Gendered World: An Introduction to Feministic Biblical Interpretation in Honor of Katherine Doop Sakenfeld. Louisville: Westminster/John Knox Press. 78–86.

Pesonen, Anni & Valkama, Kirsi

- 2010 Raamattu ja arkielämän tutkimus. Teoksessa Arkielämä Raamatun aikaan. Juudan kylistä roomalaisiin kaupunkeihin. Toim. Pesonen, Anni & Valkama, Kirsi. Helsinki: Kirjapaja. 13–34.

Raamattu

- 1992 Suomen evankelis-luterilaisen kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.

Sollamo, Raija & Pajunen, Mika, S.

- 2015 Kuolleen meren kadonnut kansa. Qumranin kirjoituksia. Gaudeamus: Helsinki University Press.

Sternberg, Robert, J.

- 1986 A Triangulary Theory of Love. Teoksessa Psychological Review. Vol 93, No2. Washington DC: American Psychological Association. 119–135.

Uusimäki, Elisa

- 2019 Viisauden ja sukupuolen muinaisia risteyskysymyksiä. Teoksessa Sukupuoli Raamatun maailmassa. Toim. Asikainen, Susanna & Uusimäki, Elisa. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura. 100–114.

Valkama, Kirsi

- 2010 Vanha testamentti ja arkielämä. Teoksessa Arkielämä Raamatun aikaan. Juudan kylistä Roomalaisiin kaupunkeihin. Toim. Pesonen, Anni & Valkama, Kirsi. Helsinki: Kirjapaja. 37–142.

Valkama, Kirsi

- 2019 Sukupuoli Israel-Palestiinan rautakauden arkeologisissa tutkimuksissa. Teoksessa Sukupuoli Raamatun maailmassa. Toim. Asikainen, Susanna & Uusimäki, Elisa. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura. 52–68.

Veijola, Timo

- 1990 Vanhan testamentin tutkimus ja teologia. Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja.

Vikström, Björn

- 2016 Monta rakkautta. Seksuaalisuuden, parisuhteen ja avioliiton teologia. Helsinki: Kirjapaja.

Whybray, R., N.

2001 Genesis. Teoksessa The Oxford Bible Commentary. Toim. Barton, John & Muddiman, John. Oxford University Press. 38–66.

Wilson, Stephen, M.

2019 Biblical Masculinity Studies and Multiple Masculinities Theory: Past, Present and Future. Teoksessa Hebrew Masculinities Anew. Hebrew Bible Monographs. Sheffield Phoenix Press 2019. Toim. Greangă, Ovidiu. University of Sheffield. 19–40.